

LIETUVOS MOKSLEIVIŲ SĄJUNGA

LIETUVOS MOKSLEIVIŲ SĄJUNGOS ATSAKYMAI DĖL BENDRŲJŲ PROGRAMŲ ATNAUJINIMO

Visi atsakymai remiasi 2019 m. Lietuvos moksleivių sąjungos Pavasario forumo – XXVIII Asamblėjos metu vykusių darbo grupių, kuriose dalyvavo apie 450 moksleivių atstovų iš visos Lietuvos, rezultatais, darbo grupes vedusių savanorių refleksijomis, bei iš aktyviausių darbo grupių dalyvių sudarytos „ekspertų“ grupės vertinimais, taip pat kasmėnesinių susitikimų – Vadovų klubų – protokolais/ diskusijomis. Nagrinėjant pagrindinio ugdymo bendrąsias programas orientuotasi į 9-10 klases nurodytus mokinio pasiekimus ir ugdymo gaires.

Toliau pateikiame: Pavasario forumo darbo grupių eigos aprašymą; konkrečių bendrojo ugdymo programų analizių, vykusių darbo grupėse, aprašymus; darbo grupių rezultatų apibendrinimą, atsakant į konkrečius klausimus; vadovų klubų eigos aprašymą ir rezultatų apibendrinimą, atsakant į konkrečius klausimus.

DARBO GRUPĖS

Darbo grupių eiga susidėjo iš trijų etapų:

- 1) Programos tikslo bei uždavinių vertinimo ir siūlymų jiems teikimo
- 2) Programose aprašytų mokinių pasiekimų aktualumo vertinimo
- 3) „Idealios“ to dalyko pamokos plano kūrimo

Pasitelkus informaciją, gautą panaudojus šiuos metodus, sudarėme kiekvienos programos vertinimus, kurie turėtų atsakyti į 2, 3, 4, 5 ir 8 klausimus.

Darbo grupėse moksleiviai nagrinėjo šias bendrąsias ugdymo programas:

1. meninio ugdymo
2. kūno kultūros

3. istorijos
4. geografijos
5. gamtamokslio ugdymo
6. gimtosios lietuvių kalbos
7. matematikos
8. informacinių technologijų
9. dorinio ugdymo
10. sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai

Prieš darbo grupių rezultatų ir atsakymų į užduotus klausimus patekimą norėtume atkreipti dėmesį į tendenciją, kuri kartojosi nagrinėjant visas išvardintas programas – darbo grupių metu paaiškėjo, kad didžiausios problemos slypi ne programoje, o pačiame jos pateikime, t. y. mokytojų dėstyme ir laiko galimybėse programą išdėstyti. Didžioji dalis moksleivių pateiktų siūlymų, tiek nagrinėjant programose aprašytus mokinių pasiekimus, tiek kuriant „idealias“ pamokos planus teoriškai jau yra su kaupu išpildomi programų ugdymo gairėse, tačiau darbo grupių dalyviai visa tai siūlė kaip naujoves. Beveik visada moksleivių aktualiausiai išrenkami programoje aprašyti pasiekimai yra būtent tie, kurie realybėje išpildomi mažiausiai. Beveik nė vienos programos tikslai ir uždaviniai moksleiviams nepasirodė iš esmės netinkami ar nebeaktualūs. Turint omenyje visa tai, galima daryti išvadą, kad dauguma šių disciplinų mokytojų nėra pakankamai susipažinę su savo dalyko programa, arba neturi pakankamai kompetencijų, įrangos ar laiko tinkamai išdėstyti ugdymo medžiagą. Raginame atsižvelgti į šia problemą kuriant naujas programas ir įsiklausyti į pačių mokytojų poziciją programų įgyvendinimo klausimu.

Toliau pateikiame kiekvienos nagrinėtos ugdymo programos vertinimus kartu su aktyviausiai reikštais moksleivių siūlymais. Dauguma jų sutampa su esamomis ugdymo gairėmis, o kai kurie yra naujovės.

Pasviru ir pabrauktu šriftu pažymėti ugdymo gairėse nurodomi metodai, kurie yra ypatingai aktualūs moksleiviams, tačiau įgyvendinami nekokybiškai arba pernelyg retai.

MENINIS UGDYMAS

Šioje darbo grupėje buvo nagrinėjamos tik dailės, muzikos ir šokio programos.

Dailė

Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
Tikslingai planuoti savo veiklą. Stengtis gyventi ir kurti estetiškoje ir tvarkingoje aplinkoje, kūrybingai ją keisti. Stengtis tinkamai parodyti savo ir draugų kūrybą, gerbti autorių teises.	1.4. Bendradarbiauti kūrybiniuose projektuose. Taikant įvairias dailės technikas, naudojantis kompiuterinės grafikos rengyklėmis ir nuotraukomis kurti vizualiąją mokyklos informaciją (skelbimus, plakatus, lankstinukus, sienlaikraščius ir kt.).	1.4.1. Paaiškinti kelis dailės darbų apipavidalinimo (pasportavimo, fono ar rėmelių parinkimo) ir eksponavimo būdus. 1.4.2. Naudotis pateikčių rengykle pristatant dailininkų, draugų ir savo kūrinius. 1.4.3. Taikyti įvairius komponavimo būdus ir technikas kuriant vizualiąją mokyklos informaciją.	Mokiniai <i>dirba grupėmis</i> arba individualiai: ieško idėjų savo kūrybiniams darbams (eskizuoja, fotografuoja artimiausią aplinką ir aktualius gyvenimo įvykius, stebi įvairių krypčių ir stilstikos dailės kūrinius) ir <i>kartu aptaria</i> , kaip jas įgyvendinti. Mokiniai supažindinami su būdingiausiais įvairių epochų kompozicijos sudarymo principais ir vaizdavimo kanonais. <i>Kūrybinei interpretacijai</i> pasirenkamos tradicinės ir šiuolaikinės raiškos priemonės (pvz., pagal pasirinktą dailės kūrinių kuriami gyvieji paveikslai, mokomasi abstrahuoti vaizdą kuriant erdvines kompozicijas iš tikrų daiktų ir geometrinių kūnų, skirtingai juos apšviečiant) ir informacinės technologijos (skaitmeninė ir paprasta fotografija, kompiuterinė grafika). Kūrybai naudojami nebereikalingi, išmesti daiktai, jiems suteikiama nauja prasmė ir forma.

Muzika

Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
-----------	-----------	----------------------	---------------

LIETUVOS MOKSLEIVIŲ SĄJUNGA

Suprasti ir vertinti savo individualumą, siekti jį išreikšti savita kūryba.	1.7. Sukurti pasirinktos stiliškos ir apibrėžtos apimties dainą ar instrumentinį kūrinį (pvz., repas, dainuojamoji poezija, šokis, instrumentinė pjesė ir pan.). Kuriant naudotis kompiuterių programomis. 1.8. Kuriant taikyti asmeniškai tinkamiausias strategijas, planuoti darbo etapus, kontroliuoti kūrybos procesą ir tobulinti rezultatą.	1.7.1. Apibrėžti savo kūrybos stilių. 1.7.2. Paaiškinti kūrinio dramaturgijos principus (pradžią, vystymą, pabaigą; vystymas, kulminacija, atoslūgis; lėta, greita, lėta; pasikartojimų reikšmė; dalumas ir pan.). 1.7.3. Kuriant išmaniai naudotis pasirinkta kompiuterine komponavimo programa. 1.8.1. Nurodyti, kurios mokymosi strategijos asmeniškai veiksmingiausios.	Aiškinasi, kaip perteikti individualų savo stilių kūryboje. Aiškinasi kūrinio dramaturgijos principus ir išraiškos priemonių reikšmę. Ieško savo kūrybai priimtinausių formų ir žanrų. <i>Naudojasi komponavimui skirta IKT programine įranga. Mokosi sukurti kūrinio koncepciją, fiksuoti ją pasirinktu būdu (žodinė, grafinė, natų partitūra ar kt.) ir pagrįsti pasirinktas išraiškos priemones.</i> Mokytojas stebi mokinių veiklą ir pataria, kaip geriau, našiau panaudoti laiką, skatina savarankiškai kontroliuoti muzikos mokymąsi. <i>Pateikiant kuo įvairesnių užduočių ir nurodant jų atlikimo kriterijus mokiniams perduodama atsakomybė</i> pasirinkti užduoties atlikimo lygį; taip pat aptariamos galimybės mokytis muzikos pasirinktu lygiu.
---	--	--	--

Šokis

Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
-----------	-----------	----------------------	---------------

<p>Drąsiai šokti ir priimti savo kūną tokį, koks jis yra. Pasitikėti kūrybinėmis savo galiomis. Pasitikėti kitais ir bendradarbiauti įgyvendinant šokio veiklas.</p>	<p>1.1. Šokti perteikiant žanro, stiliaus ypatumus, siekiant estetiškos kokybės (pvz., judesių sklandumo, laisvumo, išraiškingumo). 1.2. Kurti šokio struktūras atsižvelgiant į kūrybinį sumanymą, šokio žanrą ar stilių. 1.3. Vienam ar su grupe inicijuoti ir (arba) organizuoti šokio projektą, planuoti ir įgyvendinti įvairius veiklos etapus.</p>	<p>1.1.1. Rodyti psichofizinio laisvumo ir aktyvumo pagrindus. 1.1.2. Tyrinėti ir kurti šokio elementų (judesys, erdvė, ritmas, tempas, judesio jėga, dinamika) struktūrą. 1.2.1. Išvystyti kūrybinių idėjų įvairiuose šokio stiliuose, žanruose, šiuo-laikinėse technologijose. 1.2.2. Taikyti įvairius solisto ir šokėjų grupės bei šokėjų tarpusavio erdvinis ryšius. 1.2.3. Išvystyti šokio dramaturgijos principus (įžanga, vystymas, kulminacija, koda). 1.3.1. Išvystyti šokio projekto organizavimo etapus, kūrybos aptarimo ir apibendrinimo organizavimo ypatumus. Pasiskirstyti pareigomis įgyvendinant šokio projektą. 1.3.2. Naudotis IKT rengiant šokio projekto planą ir kai kuriuos etapus, skleidžiant informaciją apie projektą.</p>	<p>1.1. Mokytojas <i>teikia kūrybinių užduočių</i> judėjimo laisvumui, sklandumui, judesio stiprumui, aktyvumui ugdyti. Mokiniai mokosi kūrybingai interpretuoti pateikiamus šokius, atrasti savitą požiūrį ir atlikimo manierą. Mokytojas <i>pokalbiais, diskusijomis skatina</i> mokinius suvokti ir perteikti pagrindinę šokio mintį, autoriaus sumanymus, stiliaus bei žanro ypatumus. 1.2. Mokytojas <i>skatina mokinius kurti grupėmis</i>, ieškoti kūrybinių idėjų šokio paveldo kūriniuose ir šiuolaikinėse šokio formose. Siūloma išbandyti įvairius šokio dramaturgijos principus (kulminacija ir atoslūgis, vystymas ir kulminacija ir kt.). Mokiniai mokosi išvystyti kūrybinių idėjų įvairiuose šokio stiliuose ir žanruose, aiškindamiesi jiems būdingą estetiką. Įgyvendindami kūrybinius sumanymus mokosi taikyti būdingas įvairių šokio stilių ir žanrų išraiškos priemones (šokio žingsniai, komponavimo principai, atlikimo maniera ir kt.). 1.3. Mokiniai <i>mokosi suburti grupę, parinkti ir pateikti kūrybines užduotis</i>, tinkamai jungti judesius (pasiūlydami savo variantų, parodydami, užduodami klausimų). <i>Mokytojas padeda mokiniams suburti kitų klasių mokinius bendram projektui</i>, parūpinti patalpą, sukviesti žiūrovus. Skatinama įgyvendinant projektą naudotis šiuolaikinėmis technologijomis ir informacinėmis komunikacinėmis priemonėmis. Atlikę</p>
--	---	--	--

LIETUVOS MOKSLEIVIŲ SĄJUNGA

			užduotis mokiniai rengia aptarimus, kviečiasi vertintojus (kitų klasių mokinius, kitų dalykų mokytojus).
--	--	--	--

Pastebime, kad aktualiausiomis išrinktos dailės ir muzikos pasiekimų skiltys yra būtent tos, kuriose kaip mokymosi priemonės minimos informacinės technologijos (kompiuterinės grafikos rengyklės, pateikčių rengyklės, komponavimo programos). Paradoksalu, tačiau kaip tik šį aspektą – informacinių technologijų pritaikymą pamokose, tokį, koks aprašytas ugdymo gairėse – moksleiviai vertina kaip labai prastai arba visiškai nevykdomą.

Rengdami „idealių“ pamokos planus visoms menų disciplinoms moksleiviai ypatingai akcentavo didesnės laisvės eksperimentuojant ir improvizuojant suteikimą bei kitas individualumo išraiškas, dalyvavimo konkursuose ir renginiuose skatinimą iš mokytojų pusės, menų integravimą į kitas pamokas bei menų pamokų vedimą netradicinėse erdvėse, siejant erdvę su einama tema, parodų kartu su mokytoju lankymą. Taip pat akcentuotas pamokos temos siejimas su šiuolaikinio meno aktualijomis.

Šokio pamokose moksleiviai pasigenda teorijos ir supažindinimo su įvairiais šokių stiliais, jų istorija, svarbu, kad teorinė medžiaga būtų pateikiama įdomiai.

Muzikos pamokose moksleiviai pasigenda praktinio susipažinimo su instrumentais ir muzikavimo apskritai.

Visa tai jau yra aprašyta dabartinėje programoje, tačiau vykdoma retai arba beveik niekada.

Programoje, ypatingai ugdymo gairėse, nėra aprašytas kasdieniškų informacinių technologijų (tokių kaip internetas, vaizdo įrašai) naudojimas pamokų metu. Moksleiviai norėtų dažnesnio ir tikslingesnio *YouTube* (ar kitų vaizdo įrašų platformų) naudojimo dėstant teorinę medžiagą. Siekiamybę puikiai iliustruoja šis vienos iš grupių pateiktas trumpas pamokos struktūros pavyzdys: „*paiškinti temą -> parodomas mokomasis filmukas -> individualus darbas su mokytojo konsultacija -> darbo įsivertinimas ir aptarimas*“.

Atsižvelgiant į kitų disciplinų pamokų planus galima teigti, kad šis pavyzdys taip pat tinka ir kitoms mokykloje dėstomoms disciplinoms.

Darbo įsivertinimas, refleksija taip pat labai svarbūs šiuolaikiniams moksleiviams. Svarbu, kad tai būtų atliekama įdomiai ir įtraukiančiai, dažnas pavyzdys: *kahoot!* platforma, kuria paprastai, greitai ir linksmi galima atsakyti į mokytojo užduotus refleksinius klausimus, įvertinti savo ir mokytojo darbą bei atlikti įsivertinimo testus (pastariesiems tinka ir *egzaminatorius.lt*). Įsivertinimas aktualus visų dalykų pamokose, visose tinka išvardinti metodai.

KŪNO KULTŪRA

Visi kūno kultūros programoje aprašyti mokinių pasiekimai yra aktualūs ir atitinka šiuolaikinių mokinių poreikius ir galimybes, o labiausiai savo aktualumu išsiskiria šie:

1. Sveika gyvensena			
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
Valia, ryžtas, pasitikėjimas savimi.	1.1. Pastebėti, kaip lavinant fizines galias ugdomasi asmeninės savybės, charakterio bruožai: valia, ryžtas ir kt.	1.1.1. Nusakyti, kaip ir kokiais būdais ugdomasi fizines galias formuojasi asmenybė, charakterio bruožai. Pateikti pavyzdį, kaip sportas veikia žmogaus asmenybės savybes, charakterio bruožus ir	1.1.1. Nusakyti, kaip ir kokiais būdais ugdomasi fizines galias formuojasi asmenybė, charakterio bruožai. Pateikti pavyzdį, kaip sportas veikia žmogaus asmenybės savybes, charakterio bruožus ir kt.

LIETUVOS MOKSLEIVIŲ SĄJUNGA

		kt.	
Praktikuoti fizinį aktyvumą.	1.2. Pastebėti organizmo pokyčius, vykstančius dėl įvairių fizinių krūvių poveikio.	1.2.1. Analizuoti organizme vykstančius procesus pratybų metu, apibūdinti asmeninę patirtį ir pojūčius, nusakyti, kaip krūviai veikia organizmą ir savijautą.	1.2.1. Analizuoti organizme vykstančius procesus pratybų metu, apibūdinti asmeninę patirtį ir pojūčius, nusakyti, kaip krūviai veikia organizmą ir savijautą.

2. Judėjimo įgūdžiai			
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
Stengtis, kad kūno laikysena nuolat būtų taisyklinga.	2.1. Atlikti pratimus laikysenai koreguoti.	2.1.1. Apibūdinti arba pademonstruoti koreguojamųjų laikysenos pratimų kompleksą. 2.1.2. Apibūdinti ir parodyti keletą pratimų nugaros ir pilvo raumenims stiprinti.	Mokiniai, padedami mokytojo, mokosi atlikti koreguojamųjų laikysenos pratimų kompleksą. Kontroliuoja savo kūno padėtį atlikdami įvairių sporto šakų pratimus, mokosi koreguojamųjų laikysenos pratimų nugaros ir pilvo raumenims stiprinti.

3. Sporto šakos		
Tobulinti judriųjų ir sportinių žaidimų techniką ir taktiką. Žaisti, judriuosius ir sportinius žaidimus.		
Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
3.2.2. Pasirinkti patogią puolimo ir gynybos taktiką siekiant užsibrėžto tikslo rungtyniaujant.	3.2.2.1. Apibūdinti puolimo ir gynybos taktikos veiksmus. 3.2.3.2. Pagrįsti gebėjimo dirbti komandoje socialinę prasmę.	Mokiniai, žaisdami arba stebėdami kitų žaidimą, mokosi puolimo ir gynybos taktikos veiksmų. <i>Aiškinasi taktikos elementus ir diskutuoja</i> apie gebėjimo dirbti komandoje socialinę prasmę.

LIETUVOS MOKSLEIVIŲ SĄJUNGA

3.2.3. Teisėjauti pasirinktose rungtynėse.	3.2.3.1. Suprasti ir apibrėžti teisėjavimo varžybose taisykles	Mokiniai <i>teisėjauja</i> varžybose arba stebi kitų žaidimą, <i>analizuoja</i> teisėjavimo varžybose eigą ir <i>diskutuoja</i> teisėjavimo rungtynėse klausimais. Mokiniai skatinami teisėjauti mokyklos sporto šventės metu rengiamose rungtynėse tarp klasių ar kitose varžybose.
--	--	--

Analizuodami mokinių pasiekimus bei kurdami pamokų planus moksleiviai daugiausiai dėmesio skyrė sportiniams žaidimams ir per pamokas išbandomų sporto šakų įvairovei. Moksleiviams svarbu, kad sporto šaka būtų užsiimama susipažinus su jos taisyklėmis ir istorija. Ugdymo gairėse aprašytas judriųjų žaidimų mokymo procesas yra būtent toks, kokio nori moksleiviai, tačiau, nėra iki galo įvykdomas. Dauguma moksleivių negalėjo prisiminti bent vienos pamokos, kurios metu mokytųsi krepšinio derinių ar futbolo taktikų, juo labiau šių sporto šakų istorijos.

Darbo grupėse taip pat paaiškėjo, kad mokiniams taip pat svarbu, jog mokytojai pamokos pradžioje dažniau laiko skirtų apšilimui ir tempimo pratimams.

ISTORIJA

Istorijos programa yra detalesnė ir platesnė nei prieš tai nagrinėtos. Moksleiviai išrinko jų nuomone aktualiausius gebėjimus – tai nebūtinai reiškia, kad visa kita neaktualu, tačiau leidžia suprasti, ką, moksleivių nuomone, šiuolaikiniam žmogui turi suteikti istorija:

1. Istorinės raidos supratimas		
Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
1.1. Nustatyti istorijos ryšius su dabartimi.	1.1.1. Pateikti pavyzdžių, atskleidžiančių istorijos ryšius su dabartimi.	Mokiniai, remdamiesi turimomis istorijos žiniomis ir įvairiais istorijos šaltiniais, mokosi paaiškinti, kodėl šiandienio pasaulio ir dabarties problemų ištakos glūdi praeities įvykiuose ir reiškiniuose.
1.24. Nustatyti Pirmojo pasaulinio karo kilimo priežastis ir	1.24.1–1.25.1. Nurodyti Pirmojo pasaulinio karo priežastis,	Remdamiesi įvairiais istorijos šaltiniais ir žemėlapiais, mokiniai nagrinėja Pirmojo pasaulinio karo priežastis ir

būdingiausias jo bruožas.	svarbiausius jo eigos momentus ir padarinius.	svarbiausius jo eigos momentus. Nagrinėja Pirmojo pasaulinio karo poveikį visuomenei, ūkiui ir kultūrai. Remdamiesi žemėlapiais, nustato teritorinius pokyčius Europoje po Pirmojo pasaulinio karo. Mokiniai nagrinėja svarbiausius įvykius (pvz., 1917 m. lemtingus pokyčius Rusijoje, JAV įstojimą į karą, V. Vilsono 14 punktų taikos programą, Paryžiaus taikos konferenciją), lėmusius Pirmojo pasaulinio karo baigtį
1.25. Paaiškinti Pirmojo pasaulinio karo padarinių ir pokyčių pokario Europoje ir Lietuvoje ryšį.		
1.34. Nustatyti Antrojo pasaulinio karo kilimo priežastis ir būdingiausias jo bruožas.	1.34.1. Nurodyti Antrojo pasaulinio karo priežastis ir pagrindinius jo lūžio momentus.	Remdamiesi žemėlapiais, istorikų darbų ištraukomis, dokumentų ištraukomis ir kt. istorijos šaltiniais, mokiniai nagrinėja Antrojo pasaulinio karo kilimo priežastis, jo lūžio momentus ir padarinius.
1.36. Atskleisti Lietuvos nepriklausomybės praradimo priežastis ir pagrindinius sovietizacijos bruožus.	1.36.1. Apibūdinti prievartinį Lietuvos prijungimą prie Sovietų Sąjungos.	Remdamiesi turimomis žiniomis, dokumentų ištraukomis, žemėlapiais ir kitais istorijos šaltiniais, mokiniai nagrinėja Lietuvos nepriklausomybės netekimo priežastis, įvertina Lietuvos ir kaimyninių valstybių valdžios veiksmus kilus agresijai, nagrinėja pagrindinius sovietizacijos bruožus.
1.51. Įvertinti pasipriešinimo komunistiniam režimui poveikį griauinant komunizmo sistemą.	1.51.1. Nurodyti ryškiausius pasipriešinimo komunistiniam režimui įvykius.	Mokiniai, remdamiesi įvairiais istorijos šaltiniais, nagrinėja ryškiausius pasipriešinimo komunistiniam režimui įvykius (pvz., antisovietinius sukilimus Vengrijoje, Čekoslovakijoje, Lenkijoje), SSRS ir komunizmo sistemos žlugimo priežastis ir šių įvykių padarinius žmonijai.
1.54. Palyginti Lietuvos pasiekimus ir problemas su buvusių komunistinio bloko šalių pasiekimais ir joms kilusiomis problemomis.	1.54.1. Nurodyti pagrindinius laimėjimus ir problemas Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę. 1.54.2. Pateikti pagrindinių posovietinių valstybių pasiekimų ir problemų pavyzdžių.	Mokiniai, remdamiesi istorikų darbų ištraukomis, žemėlapiais, <i>vaizdine medžiaga</i> , nagrinėja nepriklausomos Lietuvos valstybingumo atkūrimo aplinkybes (pvz., Sąjūdžio susikūrimas, Baltijos kelias, Sausio 13-oji, SSRS blokada ir kt.), <i>lygina</i> rinkos ekonomikos ir pilietinės visuomenės kūrimosi problemas Lietuvoje ir kitose postkomunistinėse valstybėse. <i>Aptaria</i> pagrindinius parlamentinės demokratinės Lietuvos Respublikos bruožus, susipažįsta su pagrindiniais

		nepriklausomos Lietuvos ir posovietinių valstybių pasiekimais ir problemomis (pvz., globalizacija, migracija, aplinkosauga ir kt.).
1.59. Išskirti svarbiausias šiandienos Europos ir pasaulio gyventojų problemas.	1.59.1. Pateikti svarbiausių šiandienos Europos ir pasaulio gyventojams kylančių problemų pavyzdžių.	Mokiniai, remdamiesi istorikų darbų ištraukomis, žemėlapiais, vaizdine medžiaga, nagrinėja Europos vienijimosi proceso bruožus ir kylančias problemas (pvz., Europos konstitucijos priėmimą). Mokiniai <u>nurodo svarbiausias šiandienos Europos ir pasaulio gyventojų problemas</u> (pvz., klimato kaita, globalizacija ir kt.), diskutuoja apie būdus jas spręsti.

2. Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje

Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
2.1. Palyginti svarbiausius pasaulio ir Lietuvos istorijos laikotarpius, įvertinti specifinius jų bruožus.	2.1.1. Nurodyti pagrindinius per istorijos pamokas nagrinėtus pasaulio ir Lietuvos istorijos laikotarpius.	Mokiniai, remdamiesi mokomąja medžiaga, supažindinami su periodizacija ir jos ypatumais; pildydami įvairių tipų lenteles (pvz., temines, statistikos ir kt.), <u>sudarydami diagramas, schemas</u> , mokosi suvokti istorijos laikotarpių specifiką, bendrus ir pavienius jų bruožus.
2.5. Susieti nagrinėjamų istorijos laikotarpių įvykius į prasminę visumą, suvokti jų chronologinį nuoseklumą ir sinchroniškumą.	2.5.1. Nurodyti svarbiausius per istorijos pamokas nagrinėtus pasaulio ir Lietuvos įvykius, reiškinius, procesus.	Dirbdami su mokomąja medžiaga, mokiniai nustato pagrindinius pasaulio ir Lietuvos įvykius, reiškinius ir procesus. Nagrinėdami istorijos įvykius, reiškinius ir procesus, mokiniai <u>jungia juos į prasminę visumą</u> , nurodo chronologinį jų nuoseklumą ir sinchroniškumą
2.8. Nustatyti ir žemėlapyje parodyti vietą, kur vyko nagrinėjamų šalių įvykiai, reiškiniai, atskleisti ir įvertinti teritorinius pokyčius.	2.8.1. Nurodyti svarbiausius geopolitinius veiksnius, lėmusius istorinių įvykių ir reiškinių eigą	Mokiniai, remdamiesi mokomąja medžiaga (žemėlapiais ir kt.), mokytojo padedami, mokosi išvelgti nagrinėjamų istorijos įvykių, reiškinių priklausomumą nuo geografinės aplinkos.

3. Istorijos tyrimas ir interpretavimas

Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
------------------	-----------------------------	----------------------

3.2. Nagrinėti mokomąją medžiagą, ją apibendrinti, grupuoti, klasifikuoti, lyginti, įvertinti ir daryti išvadas	3.2.1. Remiantis pateikta mokomąja medžiaga, paaiškinti istorijos nagrinėjimo būdus.	Mokiniai kartu su mokytoju, remdamiesi mokomąja medžiaga, aptaria įvairius galimus istorijos nagrinėjimo būdus.
3.3. Atsirinkti informaciją iš įvairių istorijos šaltinių, kompiuterinių mokymo priemonių, internetinių tinklalapių, vertinti jos patikimumą mokantis istorijos.	3.3.1. Apibūdinti istorijos šaltinius, iš kurių sužinome apie nagrinėjamus istorijos laikotarpius.	Mokiniai <i>mokosi atsirinkti patikimą informaciją</i> apie istorijos įvykius ir reiškinius iš įvairių istorijos šaltinių, ją palyginti ir panaudoti atliekant užduotis, kuriant istorinį pasakojimą.
3.6. Gebėti lyginti istorijos šaltinius ir jais remiantis daryti išvadas.		Mokiniai nagrinėja keletą skirtingų istorijos šaltinių ir, <i>kritiškai juos vertindami</i> , nušviečia praeities įvykius, reiškinius ir procesus. Vertindami istorijos šaltinius, apibūdina jų specifiką.

Pastebime, kad dalyviai išskyrė tiek kompetencijas (pvz. gebėti lyginti istorijos šaltinius ir jais remiantis daryti išvadas), tiek su konkrečiomis istorinėmis žiniomis susietus gebėjimus (pvz. nustatyti Pirmojo pasaulinio karo kilimo priežastis ir būdingiausias jo bruožus). Moksleiviai nori išsiugdyti darbo su šaltiniais ir žemėlapiams ir skirtingų požiūrių į istoriją supratimo kompetencijas, gebėti susieti istorijos ryšius su dabartimi bei palyginti skirtingus pasaulio ir Lietuvos istorinius laikotarpius. Tai yra praktiniai įgūdžiai, kurių mokėjimą moksleiviai suvokia kaip alternatyvą atgyvenusiam datų ir faktų „kalimui“ atmintinai. Kai kone visi reikalingi faktai gali būti pasiekiami vos keliais mygtuko paspaudimais išmaniajame telefone, labiau nei bet kada anksčiau aktualu gebėti atsirinkti kokybišką informaciją, įžvelgti galimą šališkumą, susieti su turimomis žiniomis ir daryti apgalvotas išvadas.

Kitos dalyvių išskirtos skiltys parodo, kokio istorinių žinių pagrindo reikia šiuolaikiniam žmogui, kad galėtų tinkamai panaudoti išvardintus įgūdžius. Nenuostabu, kad 9-10 klasėse tai – žinios apie prieštaringai viešojoje erdvėje vertinamus XX a. bei šiandienos pasaulio ir Lietuvos politinio gyvenimo įvykius.

Panašu, kad su politiniais ar socialiniais reiškiniais nesusijusių žinių mokymasis mokykloje (tokių, kurių suvokimui ne tokie būtini sudėtingesni analizės įgūdžiai, kurias galima „saugiai“ atrasti internete) nėra aktualus šiuolaikiniams moksleiviams. Tai iliustruoja toliau pateikiamas pavyzdys – vienintelė neaktualia išrinkta skiltis palyginama su viena iš aktualiųjų:

neaktualu

LIETUVOS MOKSLEIVIŲ SĄJUNGA

1.6. Analizuoti Abiejų Tautų Respublikos ūkio bruožus.	1.6.1. Pateikti keletą pavyzdžių, iliustruojančių Abiejų Tautų Respublikos ūkį.
<i>aktualu</i>	
1.12. Įvertinti Rusijos imperijos vykdytos politikos pasekmes Lietuvai.	1.12.1. Apibūdinti Rusijos imperijos politiką Lietuvoje. 1.12.2. Pateikti pavyzdžių apie skirtingų Lietuvos visuomenės sluoksnių padėtį Rusijos imperijos valdymo metais.

Abiejose skiltyse pateiktos žinios yra išimtis tendencijai 9-10 klasėse aktualiaisiais laikyti XX a. ir šiandienos įvykius, tačiau antroji skiltis atliepia moksleivių norą sudėtingus politinius/ socialinius reiškinius suprasti pamokoje, tuo tarpu „sausėnė“ informaciją (ATR ūkio situacija) moksleiviai norėtų išsiaiškinti namuose savarankiškai.

Apibendrinant galima teigti, kad moksleivių poreikiai puikiai sutampa su socialinės kompetencijos struktūroje nurodytomis veiklos sritimis:

1. Istorinės raidos supratimas
2. Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje
3. Istorijos šaltinių tyrinėjimas ir interpretavimas
4. Istorinio supratimo raiška

Svarbu išskirti 1.59. punktą. Moksleiviai pastebi, kad 9-10 klasėse nėra skiriama pakankamai dėmesio temoms apie Europos sąjungą, NATO bei kitas, šiomis dienomis aktualias geopolitines organizacijas, procesus. Darbo grupių dalyviai buvo įsitikinę, kad šias temas geriausia nagrinėti būtent per istorijos pamokas, tačiau šiuo metu tam skiriama per mažai dėmesio – ne tik iš mokytojų pusės (mokytojai šioms temoms įprastai skiria vos vieną ar dvi pamokas) – bet ir pačioje programoje.

Kaip ir kitų disciplinų pamokose, moksleiviai norėtų dažnesnio ir tikslingesnio *YouTube*, *kahoot!*, *egzaminatorius.lt* panaudojimo pamokų metu – teorinės medžiagos mokymuisi, įsivertinimui, kartojimui.

Dauguma geografijos programoje aprašytų mokinių pasiekimų yra aktualūs ir atitinka šiuolaikinių mokinių poreikius bei galimybes.

Aktualiausi:

1. Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje		
Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
1.1. Savarankiškai naudojantis vietovės planu, orientuotis vietovėje.	1.1.1. Paaiškinti, kaip aplinkoje galima naudotis visuotine padėties nustatymo sistema (GPS).	Mokiniai, prisimindami žemesnėse klasėse įgytas žinias, toliau jas gilina, mokosi skaityti vietovės planą ir orientuotis jame. Susipažįsta su visuotine padėties nustatymo sistema (GPS).
1.3. Nustatyti objektų gamtinę, politinę ir ekonominę geografinę padėtį.	1.3.1. Nurodyti 2–3 kriterijus, pagal kuriuos galima nustatyti geografinę padėtį	Mokosi nustatyti objektų gamtinę, politinę ir ekonominę geografinę padėtį.

2. Geografinės informacijos skaitymas		
Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
2.3. Naudojantis geografinės informacijos sistemomis (GIS), gebėti sukurti žemėlapi.	2.3.1. Mokėti naudotis GIS funkcijomis, gebėti atrinkti objektus pagal norimus dydžius: plotą, gyventojų skaičių ir kt.	<i>Naudojasi mokomąja kompiuterine programa, pvz., „Akis-M“, apdoroja informaciją ir pateikia ją kitiems. Prireikus mokiniai išmokomi naudotis internetinės paieškos naršyklėmis (pvz., Google).</i>
2.7. Analizuojant schemas ir paveikslus, atskleisti gamtos sudedamųjų dalių	2.7.1. Išvardyti gamtos sudedamąsias dalis (paviršius, dirvožemis, augalija ir gyvūnija), paaiškinti jų tarpusavio ryšius Lietuvoje. 2.7.2. Nurodyti Lietuvos augalijos ir	Analizuodami schemas ir paveikslus, nagrinėja gamtos sudedamųjų dalių (paviršiaus, dirvožemio, augalijos ir gyvūnijos) įvairovę, aiškinasi jų tarpusavio sąveiką, <i>ieško sąsajų su žmonių ūkine veikla.</i>

tarpusavio sąveikas, sieti jas su ūkine žmonių veikla.	gyvūnijos įvairovę, ją lėmusias priežastis.	
2.8. Analizuojant, lyginant ir kritiškai vertinant įvairius informacijos šaltinius, nustatyti kraštovaizdį lemiančius veiksniai ir argumentuotai išsakyti savo nuomonę apie jo kitimą.	2.8.1. Nusakyti, kaip kraštovaizdį formuoja gamtiniai ir antropogeniniai veiksniai. 2.8.2. Nusakyti teigiamą ir neigiamą žmonių veiklos įtaką gamtinei aplinkai.	Apibūdina gyvenamosios vietovės, rajono ar Lietuvos kraštovaizdžius. Mokiniai <i>skatinami diskutuoti</i> apie jų kitimą, aiškintis veiksniai (gamtinius ir antropogeninius), lemiančius kraštovaizdžio pobūdį. <i>Naudodamiesi skaidrėmis, paveikslais, vaizdo filmais ir kt., lygina</i> Lietuvos ir kitų šalių kraštovaizdžius, nurodo teigiamą ir neigiamą žmonių veiklos įtaką gamtinei aplinkai.
2.11. Analizuojant ir vertinant įvairius šaltinius, nurodyti pagrindinius pasaulinių religijų ir kultūrų bruožus.	2.11.1. Paaiškinti, kas yra civilizacija ir kultūra, kokią įtaką civilizacija ir kultūra daro žmonių gyvenimui. 2.11.2. Nurodyti pasaulines ir etnines religijas, jų kilmės centrus ir paplitimą. 2.11.3. Nurodyti religijų išplitimo priežastis, bendrais bruožais jas apibūdinti.	<i>Analizuodami istorijos šaltinius, internete pateiktą informaciją</i> , aiškinasi, kas yra civilizacijos ir kultūros. <i>Nagrinėdami įvairius informacijos šaltinius</i> , mokiniai supažindinami su įvairiomis kultūromis, aiškinamasi, kokią įtaką jos daro žmonių gyvenimui. <i>Diskutuojama</i> apie Lietuvoje ir pasaulyje vyraujančias pagrindines religijas (krikščionybę, islamą, budizmą, induizmą, judaizmą), apie jų atsiradimo centrus ir paplitimą. Mokoma suprasti ir toleruoti kitų religijų papročius ir tradicijas. Aiškinamas religijos ir kultūros santykis, jų įtaka kasdieniam žmogaus gyvenimui. Pamokas derinti su tikybos ir istorijos mokytojais.
2.16. Analizuojant statistikos duomenis, lyginti ir kritiškai vertinti valstybes ekonominiu ir socialiniu požiūriu, mokyti daryti	2.16.1. Išvardyti pagrindinius ekonominius ir socialinius rodiklius (BVP, ŽSRI, vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, skurdo lygis), juos paaiškinti.	Analizuojant Lietuvos ir pasaulio statistikos duomenis, <i>mokyti lyginti ir vertinti</i> Lietuvą ir pasirinktas šalis pagal ekonominius ir socialinės raidos rodiklius (BVP, ŽSRI, vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, skurdo lygis), pateikti apibendrinamąsias išvadas. Ieškoti priežasčių, galinčių lemti skirtingą šalies padėtį pagal nagrinėjamus rodiklius. Pamokas derinti su ekonomikos ir verslumo mokytoju.

LIETUVOS MOKSLEIVIŲ SĄJUNGA

apibendrinimus ir išvadas.		
2.18. Tinkamai vartoti nagrinėtas sąvokas ir vietovardžius.		Mokytojas per pamokas moko tinkamai vartoti jau išmoktas ir naujas, šio koncentro medžiagoje nagrinėtas, geografijos sąvokas ir vietovardžius.

4. Aplinkos pažinimas ir tyrimai

Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
4.2. Stebint aplinką ir atliekant tyrimus, naudoti prietaisus ir informacijos šaltinius, daryti išvadas. Gautus rezultatus įvairiomis formomis perteikti kitiems. Paaiškinti atlikto tyrimo privalumus ir trūkumus, jausti atsakomybę už atlikto darbo rezultatus.		<i>Stebint aplinką ir atliekant tyrimus</i> , mokiniai mokomi naudotis informacijos šaltiniais (ne tik geografijos, bet ir kitais), juos kritiškai vertinti patikimumo ir informatyvumo požiūriu. Naudodamiesi žemėlapiais, <i>atlieka Lietuvos, Baltijos jūros regiono, Europos šalių gamtinius, socialinius ir ekonominius tyrimus, ieško galimo problemų sprendimo ir daro išvadas</i> (pvz., Baltijos jūros fizinės ypatybės, ūkinė reikšmė ir dabartinė ekologinė situacija, infrastruktūros sudėtis ir reikšmė). Gautus rezultatus perteikia įvairiomis formomis.

Neaktualu:

2. Geografinės informacijos skaitymas

Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
2.4. Analizuojant	2.4.1. Paaiškinti dabartino Lietuvos ir	Naudojantis geografinės informacijos šaltiniais, aiškinama Lietuvos

žemėlapius ir paveikslus, rasti ryšį tarp Žemės paviršiaus formavimosi raidos ir dabartinio Lietuvos ir Europos paviršiaus.	Europos paviršiaus susidarymo priežastis. Gamtiniame žemėlapyje parodyti didžiausias Lietuvos žemės paviršiaus formas, sieti jas su Europos paviršiaus formomis. 2.4.2. Paaikškinti Lietuvos ir Europos erozinio, karstinio ir eolinio Žemės paviršiaus susidarymo priežastis, nurodyti jo paplitimo rajonus.	ir pasaulio ūkio struktūra. <u>Mokoma analizuoti statistikos duomenis</u> (lenteles, grafikus, diagramas) ir aiškinti Lietuvos padėtį bendroje pasaulio ūkio sistemoje. Mokoma sudaryti ūkio šakų gamybinių ryšių schemą. Nagrinėjant pavyzdžius, <u>aiškinamasi rinkos, planinė ir tradicinė ekonomikos sistemos</u> . Pamokas derinti su ekonomikos mokytoju.
---	--	---

Geografijos darbo grupių duomenis nagrinėjant galima pastebėti, kad moksleiviams aktualiausi gebėjimai yra susiję su praktinėmis analizės, informacijos susiejimo kompetencijomis, kurios gaunamos nagrinėjant socialinius / politinius, o ne gamtinius (paviršiaus formavimosi raida) reiškinius.

Apskritai, moksleiviai geografijos programa yra labai patenkinti, tačiau ji nėra išdėstoma tinkamai remiantis ugdymo gairėse aprašytais tikslais ir metodais – diskusija, schemų, žemėlapių nagrinėjimas, naudojimas kompiuterinėmis mokomosiomis programomis pritaikomi labai retai arba niekada.

Libiausiai geografijos pamokose moksleiviams aktualu praktinis teorinių žinių pritaikymas dirbant grupėse ir padedant mokytojui. Moksleiviai norėtų praktikos būdu išmokti naudotis kompasu, GPS, gautus įgūdžius pritaikyti realybėje (pvz. orientavimosi užduotis už mokyklos ribų).

Kaip ir istorijos programoje, galima daryti išvadą, kad moksleivių poreikiai sutampa su socialinės kompetencijos struktūroje nurodytomis veiklos sritimis:

1. Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje
2. Geografinės informacijos skaitymas
3. Regiono pažinimo raiška
4. Aplinkos pažinimas ir tyrimai

Aktualiausiais gebėjimais darbo grupių dalyviai išrinko šiuos:

1. Gamtos tyrimai		
Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
1.1. Savarankiškai suplanuoti ir atlikti stebėjimus ir bandymus. Saugiai ir kūrybingai naudoti mokyklines gamtos tyrimo priemones, buitinius prietaisus ir medžiagas. Įvertinti ilgio, masės, temperatūros, tūrio (kai naudojamas matavimo cilindras), jėgos, srovės stiprio ir įtampos absoliutines matavimo paklaidas.	1.1.1. Paaiškinti gamtos tyrimų eigą: problema, hipotezė, stebėjimas ar bandymas, rezultatai ir išvados. 1.1.2. Pagal aprašymą atlikti stebėjimus ir bandymus. 1.1.3. Matuoti laiką, ilgį, masę, temperatūrą, tūrį. Nurodyti jėgos, slėgio, srovės stiprio, įtampos matavimo prietaisus. Nurodyti, kaip teisingai perskaityti matavimo prietaiso rodmenis. 1.1.4. Nurodyti cheminius indus bei įrangą bandymams atlikti. Tinkamai pasirinkti reikalingus indus bei įrangą. 1.1.5. Paaiškinti, kaip įvertinama ilgio, masės, temperatūros, tūrio (kai naudojamas matavimo cilindras), srovės stiprio ir įtampos absoliutinė matavimo paklaida. 1.1.6. Paaiškinti saugaus elgesio su buitinais prietaisais taisyklės. 1.1.7. Paaiškinti elgesio su nežinomomis ir pavojingosiomis, taip pat radioaktyviosiomis medžiagomis taisyklės ir pavojingųjų medžiagų ženklimą.	<i>Dirbdami grupėmis arba individualiai</i> , mokiniai kelia hipotezes, <i>savarankiškai planuoja</i> veiklas hipotezei tikrinti, pasirenka ir tinkamai, saugiai <i>naudojasi priemonėmis ir prietaisais, reikalingais tam tikrai veiklai ar užduočiai atlikti</i> . Remiantis konkrečiais gyvenimo pavyzdžiais primenamos saugaus elgesio su prietaisais ir medžiagomis taisyklės.
1.5. Kryptingai siekti	1.5.1. Savais žodžiais paaiškinti, kaip reikia	Ugdymo procese mokiniai kelia mokymosi uždavinius, <i>planuoja mokymosi ir</i>

<p>iškeltų gamtos mokslų mokymosi tikslų.</p>	<p>mokyti gamtos mokslų: kaip planuoti mokymosi ir tiriamąją veiklą, kokias mokymosi strategijas taikyti, iš kokių šaltinių mokytis, kaip vertinti mokymosi rezultatus, kaip išsiaiškinti, kurios asmeninės savybės padeda mokytis gamtos mokslų.</p>	<p><i>tiriamąją veiklą, pasirenka mokymosi šaltinius ir mokymosi strategijas. Labai svarbu mokinius mokyti įvertinti, kaip pasisekė įgyvendinti mokymosi uždavinius, apmąstyti mokymosi procesą – išsiaiškinti, kas sekėsi gerai, kas blogai, ką reiktų keisti, kuriuo atveju kokią mokymosi strategiją taikyti.</i></p>
<p>1.6. Išsakyti savo idėjas, savarankiškai rasti reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, teisingai vertinti jos patikimumą, ją apibendrinti ir klasifikuoti, perteikti kitiems. Gerbti autorių teises</p>	<p>1.6.1. Mokėti naudotis bibliotekų paslaugomis. 1.6.2. Rasti gamtamokslinę informaciją internete naudojantis paieškos sistemomis, pvz., Google, Search.lt ir kt. 1.6.3. Išvardyti patikimų gamtamokslinės informacijos šaltinių rūšis. 1.6.4. Nurodyti gamtamokslinio pranešimo struktūrą: tikslai, uždaviniai, tyrimo metodai, rezultatai ir išvados, jų pritaikymo galimybės</p>	<p>Mokiniai <i>skatinami naudotis</i> ne tik mokyklos, bet ir kitų bibliotekų paslaugomis, rinktis patikimus informacijos šaltinius. Mokiniai <i>savarankiškai ieško, kaupia, apibendrina, lygina savo ir kitų surinktą informaciją, pristato ją kitiems</i> – pritaiko tikslui ir adresatui, pasirenka tinkamas priemones, taip pat ir kompiuterines. Pagal iš anksto sutartus kriterijus vertinama gamtamokslinių pranešimų, pateiktųjų kokybė ir efektyvumas, pasirinktų priemonių tinkamumas.</p>
<p>1.7. Argumentuojant savo nuomonę, diskutuoti apie vietinės bendruomenės ir Lietuvos gyvenimo sąlygų gerinimo būdus, atsižvelgiant į socialinių, ekonomikos, aplinkos procesų ir reiškinių tarpusavio ryšius bei</p>	<p>1.7.1. Pateikti profesijų, kurioms būtinos gamtos mokslų žinios, pavyzdžių. 1.7.2. Pateikti didžiausių Lietuvos, taip pat gyvenamajame regione esančių pramonės įmonių pavyzdžių. Nurodyti jų gaminamą produkciją. 1.7.3. Nurodyti keletą gamtos mokslų tyrimų sričių, plėtojamų Lietuvoje.</p>	<p>Mokiniam gali būti <i>organizuojamos ekskursijos</i> į artimiausias pramonės įmones (pvz., miestelio lentpjūvę, plytinę ir pan.), kurių metu <i>susipažįstama su ten dirbančių žmonių profesijomis</i>, mokomasi įmonės veiklą vertinti ekonominiu, socialiniu ir aplinkosaugos aspektais. Mokiniai mokomi suprasti, kad gyvenimo kokybę lemia ne tik mokslo ir technologijų laimėjimai, bet ir sudėtinga ekonomikos, socialinių, kultūros ir aplinkos veiksnių pusiausvyra, kad socialinis teisingumas yra labai svarbus.</p>

priklausomybę, gamtos mokslų laimėjimus, teigiamus ir galimus neigiamus jų ypatumus.		
--	--	--

2. Organizmų sandara ir funkcijos

Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
2.8. Paašškinti psichiką veikiančių medžiagų poveikį žmogaus ir jo palikuonių sveikatai. Paašškinti imuniteto susidarymą.	2.8.1. Remiantis žiniomis apie žmogaus organizmo gyvybinę veiklą, paašškinti psichiką veikiančių medžiagų (tabako, alkoholio, vaistų, narkotinių medžiagų) poveikį žmogaus organizmui. 2.8.2. Apibūdinti imunitetą kaip apsauginę kraujo funkciją ir nurodyti skiepų paskirtį. 2.8.3. Apibūdinti ŽIV kaip imunines ląsteles naikinantį virusą ir AIDS kaip ligą, kuri išsivysto dėl imuniteto praradimo. Nurodyti, kaip perduodamas ŽIV ir kaip nuo jo apsisaugoti.	2.8.1. Remiantis žiniomis apie žmogaus organizmo gyvybinę veiklą, paašškinti psichiką veikiančių medžiagų (tabako, alkoholio, vaistų, narkotinių medžiagų) poveikį žmogaus organizmui. 2.8.2. Apibūdinti imunitetą kaip apsauginę kraujo funkciją ir nurodyti skiepų paskirtį. 2.8.3. Apibūdinti ŽIV kaip imunines ląsteles naikinantį virusą ir AIDS kaip ligą, kuri išsivysto dėl imuniteto praradimo. Nurodyti, kaip perduodamas ŽIV ir kaip nuo jo apsisaugoti.

3. Gyvybės tęstinumas ir įvairovė

Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
3.2. Argumentuotai vertinti šiuolaikines biotechnologijas.	3.2.1. Nurodyti genetiškai modifikuotų maisto produktų kūrimą. Remiantis pavyzdžiais argumentuotai diskutuoti apie šių produktų gerąsias ypatybes ir keliamus pavojus. 3.2.2. Nurodyti, kad genetiniai metodai yra	Mokiniai <i>aktyviai ieško informacijos</i> apie genetiškai modifikuotų maisto produktų kūrimą. <i>Remdamiesi turima informacija</i> , mokiniai aiškinasi, kokių gerų ypatybių perkelti genai suteikia augalams (atsparumą ligoms, didesnę derlingumą, geresnę skonį ir pan.). Mokiniai ieško informacijos apie genetinių metodų taikymą medicinoje. Aiškinasi, kuo šie metodai yra naudingi, pvz., antibiotikų gamyboje.

	taikomi ir medicinoje. Pateikti pavyzdžių ir diskutuoti apie šių metodų taikymo perspektyvas.	
3.3. Remiantis argumentais paaiškinti, kad evoliucija yra tolydus rūšies požymių kitimas ir naujų rūšių susidarymas.	3.3.1. Apibūdinti gamtinę atranką kaip procesą, kurio metu organizmai prisitaiko prie kintančios aplinkos. Nurodyti, kad naujos prisitaikiusių organizmų ypatybės yra perduodamos palikuonims, todėl laikui bėgant randasi naujų rūšių. 3.3.2. Apibūdinti fosilijas kaip gyvybės formų kaitos įrodymus. Remiantis pavyzdžiais paaiškinti, kaip, tiriant fosilijas, galima atkurti organizmų evoliuciją.	Nagrinėdami vabzdžių atsparumo insekticidams, bakterijų atsparumo antibiotikams susidarymą ar kitus pavyzdžius, mokiniai aiškinasi, kaip, veikiant gamtinei atrankai, organizmai prisitaiko prie aplinkos. Mokiniai <u>nagrinėja įvairius fosilijų pavyzdžius</u> ir išsiaiškina, kad tiriant fosilijas galima sužinoti, kaip vystėsi gyvybė: gyvybė pirmiausia susidarė vandenyje, atsiradus naujoms, geriau prisitaikiusioms gyvūnų rūšims, senosios, ne taip gerai prisitaikiusios, išnyko; galima pamatyti, kaip vystėsi konkrečių organizmų grupė.

4. Organizmas ir aplinka. Biosfera ir žmogus

Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
4.3. Argumentuotai vertinti vietos ir globalines aplinkos problemas, žmogaus ūkinės veiklos įtaką biologinei įvairovei. Įvertinti vandens, dirvožemio kokybę, aplinkos taršą ir susieti su biologine įvairove, spręsti aplinkosaugos problemas.	4.3.1. Nurodyti, kad žemės ūkyje naudojamos cheminės medžiagos kaupiasi organizmuose, su maistu patenka į kitą lygmenį mitybos grandinėse ir nuodija organizmus. 4.3.2. Apibūdinti eutrofizaciją kaip vandens taršą fosforo ir azoto junginiais, nurodyti eutrofizacijos priežastis bei padarinius ir siūlyti, kaip ją mažinti. 4.3.3. Paaiškinti, kaip, naudojant bioindikatorius, įvertinama vandens tarša. 4.3.4. Apibūdinti, kokia žmogaus veikla gali sukelti dirvožemio eroziją, ir siūlyti, kaip jos	Remdamiesi turima informacija apie mitybos grandines ir <u>konkrečiais pavyzdžiais</u> (pvz., pesticidas DDT) mokiniai aiškinasi, kaip mitybos grandinėse kaupiasi pesticidai. Aptaria savo gyvenamosios vietos ekologines problemas. Projektų metu <u>atlieka taršos tyrimus</u> (pvz., aprašo vandens telkinio gyvūnus ir pagal juos įvertina taršą). <u>Nagrinėdami konkrečius žmogaus veiksmus</u> (pvz., miškų kirtimas), kurie gali sukelti dirvos eroziją, <u>argumentuotai diskutuoja ir siūlo</u> , kaip jos išvengti (energijos taupymas, miškų at sodinimas ir pan.). Mokiniai patys ar padėdami mokytojo <u>inicijuoja įvairius projektus</u> , kurių metu iškeliamos įvairios aplinkosaugos problemos ir idėjos, kaip prisidėti prie aplinkos išsaugojimo.

	išvengti. 4.3.5. Argumentuotai diskutuoti, kodėl būtina prisidėti prie darnaus vystymosi nuostatų įgyvendinimo.	
--	--	--

7. Svarbiausių medžiagų pažinimas ir naudojimas		
Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
7.1. Apibūdinti deguonies, anglies ir azoto apytaką gamtoje.	7.1.1. Nurodyti pagrindinius deguonies ir anglies bei kai kuriuos azoto kitimus gamtoje. 7.1.2. Paaiškinti deguonies ir anglies reikšmę gyvajai ir negyvajai gamtai.	Mokiniai, nagrinėdami deguonies ir anglies apytaką gamtoje, <u>sieja įvairias chemijos ir kitų mokslų žinias</u> , nagrinėja ir braižo įvairias schemas, diagramas, <u>ieško bendrų dėsningumų</u> . Azoto ciklas nagrinėjamas tiek, kiek tai susiję su trąšomis.
7.3. Apibūdinti svarbiausių metalų, jų lydinių ir junginių, nemetalų ir jų junginių naudojimą, siejant su jų savybėmis. Apibūdinti svarbiausių organinių junginių pritaikymą ir reikšmę. Apibūdinti dažniausiai naudojamas polimerines medžiagas, siejant su fizinėmis jų savybėmis.	7.3.1. Pateikti svarbiausių metalų ir lydinių panaudojimo pavyzdžių, nurodyti pagrindines savybes. 7.3.2. Pateikti svarbiausių nemetalų ir jų junginių naudojimo pavyzdžių, nurodyti esmines savybes. 7.3.3. Pateikti kasdienėje aplinkoje esančių organinių junginių ir jų naudojimo pavyzdžių, žinoti svarbiausias organinių junginių klases, fizines savybes, savarankiškai pavadinti nesudėtingus organinius junginius pagal IUPAC nomenklatūrą, užrašyti angliavandenilių degimo reakcijas. 7.3.4. Savais žodžiais apibūdinti pagrindinių maisto medžiagų – angliavandenių, riebalų ir baltymų – reikšmę organizmams, pateikti	<u>Atlikdami bandymus</u> , ieškodami informacijos įvairiuose šaltiniuose mokiniai aiškinasi įvairių cheminių medžiagų savybes, naudojimą. Nagrinėdami vieną du konkrečios junginių klasės medžiagų pavyzdžius, jų savybes aptaria kaip tipines tos junginių klasės savybes, susieja jas su tos klasės medžiagų sandaros ypatumais (pvz., vandenilio jonas rūgštyse, metaluose – metališkas ryšys ir pan.). <u>Lankydami vietinėse įmonėse</u> , mokiniai <u>renka informaciją</u> apie chemijos pramonėje naudojamus medžiagas, gaminamus produktus, jų teikiamą naudą ir poveikį žmogui ir gamtai.

	<p>įvairių maisto priedų pavyzdžių.</p> <p>7.3.5. Pateikti svarbiausių naftos produktų naudojimo pavyzdžių, nurodyti, kad nafta yra įvairių angliavandenilių šaltinis.</p> <p>7.3.6. Pateikti dažniausiai naudojamų polimerinių medžiagų naudojimo pavyzdžių, nurodyti fizines savybes.</p>	
<p>7.4. Kritiškai vertinti žmogaus veiklos įtaką gamtai, pateikti svarbiausių ekologinių problemų sprendimo pavyzdžių.</p>	<p>7.4.1. Paaiškinti rūgščiojo lietaus susidarymą ir poveikį aplinkai. 7.4.2. Pateikti svarbiausių vandens ir oro teršalų šaltinių gyvenamojoje vietovėje pavyzdžių, siūlyti būdų vandens ir oro taršai mažinti.</p> <p>7.4.3. Pateikti dažniausiai žemės ūkyje naudojamų cheminių medžiagų ir trąšų pavyzdžių, aptarti jų teikiamą naudą ir žalą.</p> <p>7.4.4. Bendrais bruožais apibūdinti chemijos technologijų pranašumus ir trūkumus.</p>	<p>Naudodamiesi įvairiais informacijos šaltiniais, mokiniai aiškinasi, kokie yra pagrindiniai vandens ir oro taršos šaltiniai jų gyvenamojoje vietovėje, <u>argumentuotai diskutuoja</u> apie naudojamą vandens ir oro valymo technologijas, <u>siūlo būdus</u> vandens ir oro taršai mažinti ir juos taiko. Mokytojo padedami <u>atlieka projektus</u> žmogaus veiklos įtakai gamtai tirti; projekto rezultatus naudoja vietinei aplinkai gerinti. Rekomenduojama bendradarbiauti su vietinės bendruomenės nariais. Mokiniai bendrais bruožais <u>susipažįsta su Lietuvos pramonėje taikomomis technologijomis</u>, gaminamais produktais. Pasirinkę vieną konkrečią technologiją, <u>diskutuoja</u> apie chemijos technologijų galimybes, trūkumus, atsirandančių ekologinių problemų sprendimo būdus.</p>

8. Judėjimo ir jėgų pažinimas

Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
<p>8.2. Žinias apie judėjimą apibūdinančius fizikinius dydžius ir jų sąryšius taikyti nagrinėjant šiluminius, elektrinius ir šviesos reiškinius.</p>	<p>8.2.1. Savais žodžiais paaiškinti trajektorijos, nueito kelio, greičio, judėjimo laiko sąvokas ir šių dydžių sąryšį taikyti nagrinėjant šiluminį molekulių judėjimą, šviesos sklaidimą ir pan.</p>	<p>Nauja medžiaga aiškinama mokant pritaikyti anksčiau įgytas žinias apie tolygų judėjimą naujoje situacijoje, pvz., nagrinėjant molekulių judėjimą, šviesos sklaidimą ir pan. Mokiniai pratinami, <u>argumentuojant atsakymus, remtis turimomis žiniomis</u>.</p>

--	--	--

9. Energijos ir fizikinių procesų pažinimas

Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
9.2. Aiškinant energijos virsmus gamtoje, buityje ir technikoje, remtis energijos tvermės dėsniu.	9.2.1. Savais žodžiais suformuluoti energijos tvermės dėsny, pabrėžiant jo fundamentalumą pateikti šio dėsniu pasireiškimo gamtoje, buityje ir technikoje pavyzdžių.	Mokiniai, <u>atlikdami bandymus</u> , mokosi suprasti, kad gautas energijos kiekis negali būti didesnis už atiduotą, kad dažniausiai gautas energijos kiekis būna mažesnis dėl perduodant atsirandančių energijos nuostolių. Taip išsiaiškinamas energijos tvermės dėsniu, parodoma jo suvokimo svarba technologijoms plėtoti, <u>atskleidžiamas jo fundamentalumas ir universalumas</u> .
9.7. Aiškinti paprasčiausių elektros prietaisų veikimą.	9.7.1. Paaiškinti, kokiomis sąlygomis elektros srovės šiluminis veikimas pasireiškia labiausiai. Pateikti prietaisų, kuriuose jis pritaikomas, pavyzdžių. 9.7.2. Paaiškinti bimetalinės plokštelės veikimą. 9.7.3. Apibūdinti saugiklio paskirtį elektros grandinėje, paaiškinti lydžių ir automatinų saugiklių veikimą.	Elektros srovės šiluminis veikimas nagrinėjamas siejant laidininko varžą, atomo sandarą ir energijos virsmus grandinėje. Laidynės ar kito elektros prietaiso pavyzdžiu nagrinėjamas automatinis temperatūros reguliavimas elektros prietaisuose. Mokiniai, <u>naudodamiesi kompiuterių programomis</u> , mokosi suprasti, kaip saugikliai apsaugo elektros grandines, kodėl svarbu parinkti tinkamus saugiklius.
9.13. Analizuoti branduolinės energijos ir radioaktyviųjų medžiagų naudojimo pranašumus ir trūkumus. 9.13.3. Apibūdinti branduolines reakcijas.	9.13.1. Apibūdinti radioaktyvumą, jonizuojančiąją spinduliuotę ir apsaugojimo nuo jų būdus. 9.13.2. Apibūdinti gamtinės kilmės ir žmonių veikloje naudojamus jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinius. 9.13.4. Savais žodžiais, lyginant su šilumine elektrine, apibūdinti atominės elektrinės veikimą.	Mokiniai, <u>naudodamiesi įvairiais informacijos šaltiniais</u> , išsiaiškina gamtinės kilmės ir žmonių veikloje naudojamus jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinius ir apsaugos nuo jonizuojančiosios spinduliuotės būdus. <u>Naudojantis mokomosiomis kompiuterių programomis</u> nagrinėjamas branduolinio reaktoriaus veikimo principas. <u>Lyginami</u> energijos virsmai šiluminėje ir atominėje elektrinėse. <u>Organizuojama diskusija</u> apie branduolinę energetiką, Ignalinos atominę elektrinę, jos keliamą grėsmę žmonių saugumui. <u>Mokoma vertinti ekologiniu, ekonominiu ir socialiniu aspektu</u> . <u>Diskutuojama</u> apie gyventojų veiksmus avarijos atominėje elektrinėje atveju.

Iš karto galima pastebėti, kad moksleiviams aktualiausi gebėjimai yra tie, kurie leidžia suprasti ir pilnavertiškai dalyvauti visuomenės diskurse paplitusiomis temomis (1.6, 1.7, 3.2, 3.3, 4.3, 7.4, 9.13) bei suteikia realios praktinės naudos gyvenimiškose situacijose (9.7). Moksleiviai netruko pastebėti, kad didelė dalis 9-10 klasių programos, jų nuomone, yra per daug detali. Darbo grupių dalyviai vienbalsiai teigia, jog šiose klasėse daugiau dėmesio turėtų būti skirta praktikai, netradicinių pamokoms vietų (ugdymo gairėse minėtų fabriku, kitų darboviečių) lankymui, bendram gamtos mokslų supratimui ir universalių įgūdžių ugdymui, taip suteikiant daugiau galimybių šiuos mokslus pamėgti ir pasirinkti vyresnėse klasėse, kuriose jau būtų laikas gilintis į sudėtingus procesus, o mokiniai tam turėtų daugiau motyvacijos („sudėtingesniais procesais“ galima vadinti beveik visus gebėjimus, kurie nepateko į čia pateiktą sąrašą).

Ugdymo gairėse dažnai kartojasi siūlymai skatinti diskusijas, naudotis įvairiais informacijos šaltiniais, dirbti grupėse. Būtent šie metodai yra tai, ko moksleiviai norėtų kone kiekvieną pamoką, tačiau, anot darbo grupės dalyvių, realybėje tokios pamokos – labai reta išimtis. Siūlymas pamokų metu naudoti kuo daugiau vaizdinės medžiagos taip pat išlaiko universalumą. Kaip ir socialinių mokslų ar dorinio ugdymo disciplinose, norima, kad programa daugiau dėmesio skirtų konkrečių žmogaus veiklų ir jų padarinių aiškinimuisi.

GIMTOJI LIETUVIŲ KALBA

Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
1.3. Sąmoningai klausytis, stebėti ir koreguoti savo suvokimą, tikslingai naudotis asmeniškai tinkamomis klausymo ir kalbėjimo strategijomis.	1.3.1. Suprasti, kaip reikia klausytis (dėmesys žodžiams, kurie nukreipia į svarbią informaciją, pauzių reikšmė, pasižymėjimo svarba). 1.3.2. Paaiškinti, kaip klausymo strategijų pasirinkimas priklauso nuo klausymosi tikslų.	Mokiniai <i>turėtų būti skatinami įsivertinti savo ir vertinti kitų klausymosi gebėjimus</i> , apmąstyti būdus, kurie padėjo geriau suprasti teksto prasmę, ir aplinkybes, kurias trukdė. Mokiniai mokosi pasirinkti tinkamas klausymo strategijas ir jas taikyti (įvertinti klausymosi situaciją, atsižvelgti į klausymosi tikslus, naują informaciją sieti su pažįstamu buitiniu, socialiniu, istoriniu, kultūriniu kontekstu, naudotis įvairiais pasižymėjimo būdais: užrašais, temos ir minčių schemomis, įvairiais sutartiniais žymėjimais ir pan., klausti, tartis su klasės draugais, mokytoju, kitais žmonėmis, nesuprastas sąvokas aiškintis žinyuose, žodynuose ir pan.).
1.4. Kalbėti atsižvelgiant į adresatą (mažai pažįstami ir nepažįstami žmonės) ir	1.4.1. Aptarti viešojo kalbėjimo reikalavimus, rengimosi viešajai kalbai etapus, viešosios kalbos struktūrą. 1.4.2. Sąmoningai pasirinkti kalbinę raišką	Kalbėjimo ir klausymo veiklos šiame konkrečiame grindžiamos sąmoningu pažinimu (žiniomis apie komunikacijos procesus), komunikacinio proceso logikos supratimu. Mokytojas siekia, kad mokiniui būtų aiškūs mokymosi uždaviniai, kad jie atitiktų komunikacinius mokinio poreikius.

komunikacinę situaciją (įvairios oficialios situacijos). Tinkamai pasirinkti kalbinę raišką ir turinį.	viešai kalbant nepažįstamiems adresatams. 1.4.3. Numatyti klausytojų lūkesčius. 1.4.4. Kalbant stebėti auditorijos reakciją ir atitinkamai reaguoti.	Mokomasi kalbėti atsižvelgiant į tikslą: informuoti, paaiškinti, įtikinti, spręsti problemas. Mokiniai aptaria, kokį poveikį bendravimo sėkmei turi klausytojų socialinis ir kultūrinis kontekstas ir patirtis. <i>Mokymosi procese reguliariai skiriama laiko kalbėjimo ir klausymo veikloms, modeliuojamos įvairios kalbėjimo situacijos sudarant sąlygas kalbėti kuo įvairesniems adresatams: mokiniai kalba vieni kitiems mažose grupėse, visai klasei, kitiems adresatams (jaunesniems už save, mokytojui, tėvams).</i>
1.5. Tiksliai, aiškiai informuoti: nuosekliai, dalykiškai paaiškinti sąvokas, analizuoti procesus, reiškinius. Laikantis numatytų kriterijų pristatyti objektą ar veiklą (pvz., knygą, projektą).	1.5.1. Pasirinkti būdus ir priemones, padedančius adresatui geriau suvokti informaciją (pvz., abstrakčias sąvokas paaiškinti paprastesne kalba, rasti tikslesnius žodžius žodynuose ir sukurti vaizdą, palyginimą, remtis pavyzdžiais). 1.5.2. Nurodyti būdus aiškinimui komponuoti. 1.5.3. Išdėstyti teiginius laikantis priežasties ir pasekmės ryšio, teminės tvarkos (tema dalijama į potemes, kurių kiekviena turi pagrindinį teiginį), uždavinio sprendimo tvarkos (susidariusi padėtis, geriausia išeitis, siūlomos priemonės) reikalavimų. 1.5.4. Laikytis pristatymo reikalavimų. 1.5.5. Žinoti, kaip tikslingai rasti, įvertinti ir apdoroti informaciją naudojantis šiuolaikinėmis technologijomis.	Mokomoji medžiaga sietina su mokymosi kontekstu, pasirenkama mokiniams aktuali informacija, <i>ieškoma ryšių su kitais mokomaisiais dalykais</i> . Mokymosi procese <i>modeliuojamos įvairios komunikacinės situacijos</i> , skirtos mokymosi medžiagai pristatyti, ką nors pranešti, referuoti. Mokiniai atlieka kontekstines praktines užduotis: tikslingai atrenka ir perduoda informaciją konkrečioje situacijoje, pristato grupės darbą, parengia medžiagos pristatymą ir pan. <i>Mokiniai mokosi numatyti, ką klausytojai žino, ką reikia papildomai paaiškinti</i> . Mokomasi tinkamai pagrįsti teiginius, naudotis įvairiais pagrindimo būdais (pavyzdžiai, citatos, statistiniai duomenys), tinkamai pateikti iliustravimo medžiagą. Mokiniai mokosi naudotis priemonėmis, padedančiomis adresatui geriau suprasti informaciją: paaiškina sąvokas, terminus, <i>tikslingai jungia rodymą ir kalbėjimą (svarbiausius dalykus užrašo lentoje, rodo plakatą, demonstruoja modelį, naudojami garso ir vaizdo medžiaga ir pan.)</i> . <i>Mokiniai skatinami naudotis IKT teikiamomis galimybėmis</i> .
1.7. Išsakyti savo požiūrį apie gana abstrakčius dalykus,	1.7.1. Laikytis samprotaujamojo teksto struktūros reikalavimų: tezė, argumentai, kontrargumentai, išvada.	Sudaroma galimybė klausytis įtikinimo kalbų (pvz., kreipimasis, agitacija, reklama), aptarti, kaip siekiama įtaigumo žodinėmis ir nežodinėmis priemonėmis. <i>Mokomasi kalbėti ne tik apie reiškinius ir faktus, bet ir apie vertybes</i> .

vertinti, argumentuojant remtis įvairiais šaltiniais.	1.7.2. Skirti teiginius, argumentus, kontrargumentus, pavyzdžius. Skirti argumentų tipus. 1.7.3. Siekiant įtikinti vartoti įvairias retorines figūras (klausimus, sušukimus, pakartojimus, laipsniavimą, inversiją), ironiją, įsmeninimus, emociškai nuspalvintus žodžius.	<i>apeliuojant į žmogaus požiūrį ar įsitikinimus</i> (pvz., gerai ar blogai, etiška ar neetiška, teisinga ar neteisinga, gražu ar negražu ir pan). Pasirenkama mokiniams aktuali tematika. Mokomasi parengti ir sakyti įtikinimo kalbas, tinkamai remtis savo patirtimi, kitais šaltiniais (pvz., perskaitytomis knygomis, žinynais, informacija iš interneto, žiniasklaidos ir pan.).
1.8. Dalyvaujant įvairaus pobūdžio diskusijose efektyviai klausytis, klausti, atsakyti, kelti problemas, svarstyti, argumentuoti, prieštarauti, vertinti, apibendrinti.	1.8.1. Suprasti, ko reikia, kad bendravimas vyktų sėkmingai. 1.8.2. Žinoti dalykinio ir privataus pokalbio skirtumus. 1.8.3. Aptarti pagrindinius interviu aspektus (klausimų formulavimą, bendravimo etiką, apibendrinimą). 1.8.4. Laikytis pokalbio, diskusijos etiketo taisyklių.	<i>Diskusijoms pasirenkamos aktualios jaunimo ir visuomenės gyvenimo temos.</i> Taip pat diskusijos tinka mokyklinio gyvenimo problemoms spręsti, siekiant kitų dalyko mokymosi uždavinių (pvz., rengiantis rašiniui, aptariant perskaitytus kūrinius). Mokymo ir mokymosi būdai turėtų padėti įsitraukti į diskusiją visiems mokiniams ir taip skatinti kritinį jų mąstymą: analizuoti pašnekovo mintis, įvertinti įvairius svarstomos problemos aspektus, apmąstyti oponentų argumentus, susisteminti savuosius, nenukrypti nuo diskusijos temos, kritikuoti neįžeidžiant kito žmogaus. Pasirenkamos mokymosi veiklos, kurios <i>ugdo ir plėtoja bendravimo gebėjimus</i> : mokėjimą ramiai kalbėti, tinkamai skatinti kitus, konstruktyviai spręsti iškilusias problemas, konfliktus, mandagiai nepritarti. Mokytojas turėtų apgalvoti, kaip bus mokomasi išklausti kitą, parodyti, kad jo nuomonė vertinama, kaip klausantysis savo elgesiu rodys pašnekovo pripažinimą. Nagrinėjant įvairių pokalbių, interviu argumentus, <i>mokomasi tinkamai argumentuoti</i> , remtis kitų mintimis, citatomis.
1.9. Reikšti mintis žodžiu taisyklinga ir stilinga kalba: paisyti kalbos normų, kalbėti tiksliai, aiškiai, glaustai, siekti įtaigumo.	1.9.1. Suprasti, kaip ir kodėl kinta kalba, nurodyti kitimo priežastis. Kalbos kitimo priežastis paaiškinti siejant su istoriniu ir kultūriniu kontekstu. 1.9.2. Aptarti tarmybių vartojimo sritį ir tikslus. 1.9.3. Taisyklingai vartoti gramatines formas	Mokiniai analizuoja savo ir kitų kalbą, mokosi pastebėti normų pažeidimus, ieško tinkamų taisymo variantų. Mokiniai su mokytoju <i>aptaria padarytas klaidas</i> , išsiaiškina, kurias taisykles jiems sunkiausiai sekasi taikyti. Kalbos kultūros mokoma atsižvelgiant į individualius klasės poreikius ir tarmės ypatybes. Mokytojas nuolat stebi mokinių kalbą, parenka ar parengia specialių pratybų, kad įtvirtintų norminius vartosenos atvejus. Aptariami tik

	ir konstrukcijas, nurodytas Turinio apimtyje.	tie nenorminės vartosenos atvejai, kurie būdingi mokomos klasės mokinių kalbai.
--	---	---

2. Skaitymas, literatūros (kultūros) pažinimas		
Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
2.1. Suprasti plačiam visuomenei skirtus grožinius ir negrožinius tekstus	<p>2.1.A. Daryti teksto visumą apibendrinančias išvadas: remiantis tiesiogiai pasakytais dalykais, potekste ir kūrinio kontekstu, nurodyti teksto tikslą, aptarti tematiką, problemas, pagrindines mintis, vertybes.</p> <p>2.1.1. Atpažinti aiškiai išsakytus ir numanomus autoriaus tikslus.</p> <p>2.1.2. Nurodyti esminius kultūros epochų ir literatūros krypčių – antikos, viduramžių, Renesanso, romantizmo, realizmo, modernizmo (simbolizmo, neoromantizmo, impresionizmo, avangardizmo) – bruožus.</p> <p>2.1.3. Skirti biografinį, socialinį, istorinį kultūrinį kontekstus.</p> <p>2.1.4. Sieti kūrinio vaizduojamąjį pasaulį, problematiką, vertybes su kūrinio kontekstu.</p>	<p>Šiame konkrečiame dalyje tekstų, kūrinių (ištraukų) skaitoma ir aptariama per pamoką. Tokiais atvejais organizuojama trijų etapų skaitymo veikla (žr. 2.3). Aptariant perskaitytus kūrinius <i>mokytojas vadovauja diskusijai</i>, užduoda atvirojo tipo klausimų, kurie <i>skatina mokinius išreikšti tekstų idėjinio-emocinio turinio supratimą savais žodžiais, daryti išvadas</i>, pagrįsti jas kūrinio medžiaga. Mokytojas moko ir skatina mokinius kelti klausimus, reaguoti į draugų pasakytas mintis, plėtoti jas, argumentuoti reikšti abejones, kvestionuoti savo pirmines įžvalgas remiantis diskusijoje išsakytais dalykais.</p> <p>Šiame konkrečiame skiriama daugiau užduočių išnagrinėti tam tikrus klausimus grupėmis ir vėliau juos aptarti su klase. <i>Mokytojas grupuoja mokinius pagal jų teksto suvokimo gebėjimų lygį, skiria atitinkamo sudėtingumo užduočių</i>, teikia grupėms įvairaus lygio paramą.</p> <p>Mokantis suvokti pagrindinę mintį, problemą, vertybes skaitomi ir aptariami įvairių laikotarpių, žanrų, problematikos kūriniai ta pačia tema. Mokiniai lygina įvairių laikotarpių kūriniuose keliamas problemas, teigiamas vertybes, mokosi sieti kūrinio vaizduojamąjį pasaulį, problematiką, idėjas su autoriaus vaizduojamu laiku, kultūriniu kontekstu.</p> <p>Mokiniam dažnai sunku daryti teksto visumą apibendrinančias išvadas. Kartais tokias užduotis pravartu klausimų atlikti raštu ir tariantis. Pateikiant papildomų mokinių skatinami formuluoti mintis tiksliau, aiškiau.</p> <p>Mokytojas pateikia kelias to paties teksto temas, pagrindinės minties formuluotes ir aptaria su mokiniais, kurios formuluotės apibendrina visą tekstą, o kurios – tik jo dalį, kurios pagrįstos, kurios – ne.</p>

<p>2.1.B. Interpretuoti skaitomus tekstus: paaiškinti netiesiogiai pasakytas mintis, požiūrius, grožiniame kūrinyje vaizduojamas situacijas remiantis įvairių sričių žiniomis, teksto visuma, teksto istoriniu kultūriniu kontekstu.</p>	<p>2.1.5. Suprasti, kad to paties teksto interpretacijos gali būti įvairios, svarbu, kad jos būtų pagrįstos tekstu. Atpažinti pagrįstas ir nepagrįstas interpretacijas. 2.1.6. Skirti faktą ir nuomonę. 2.1.7. Skirti grožinio kūrinio pasakotojo ir veikėjo reiškiamus požiūrius. 2.1.8. Skirti negrožinio teksto autoriaus ir jo cituojamuose šaltiniuose reiškiamus požiūrius. 2.1.9. Atpažinti tautosakos tipažus, vertybes, antikos, Biblijos ir kitus kultūrinius įvaizdžius grožiniuose ir negrožiniuose tekstuose.</p>	<p><i>Mokytojas paaiškina mokiniams, kad skaitymas yra nuolatinis skaitymo hipotezių kėlimas ir tikrinimas.</i> Aptardamas konkrečius <i>pavyzdžius mokytojas pademonstruoja, kaip tiesiogiai nepasakytus dalykus padeda suprasti tam tikrų literatūrinių susitarimų, teksto konteksto išmanymas, kitų sričių žinios.</i> Mokytojas paaiškina, kad kiekviena skaitytojo išvada turi būti įrodoma tekstu. Pateikdamas klausimų mokytojas skatina mokinius savo interpretacijas grįsti tekstu, kitų sričių žiniomis, literatūrinių susitarimų, teksto konteksto išmanymu, įsitikinti, ar daromos išvados neprieštaruoja teksto visumai. Mokiniai nagrinėja įvairias to paties teksto interpretacijas ir aptaria, kas lemia jų skirtingumą. Nagrinėdami literatūros kūrinius mokiniai aptaria veikėjų paveikslus, būsenas, vaizduojamus dvasinius lūžius, vertybines nuostatas. Mokiniai pratinami skaitomuose grožiniuose, eseistiniuose tekstuose atpažinti tautosakos, kultūrinius įvaizdžius, paaiškinti jų prasmę, atkreipiamas dėmesys į tai, kaip pasikeičia jų prasmės interpretacija pasikeitus kontekstui. <i>Mokiniai nagrinėja literatūros kūrinio interpretacijas kine ar teatre ir aptaria,</i> kaip pasikeičia prasminiai akcentai, kaip jų kaita priklauso nuo meno (kino, teatro) kalbos specifikos ir galimybių, nuo interpretacijos sukūrimo laiko, adresato.</p>
<p>2.1.D. Vertinti skaitomų tekstų turinį ir raišką savarankiškai pasirenkant tinkamus kriterijus, pagrįsti vertinimus tekstu.</p>	<p>2.1.16. Nurodyti pagrindinius informacinių, argumentacinių, apeliacinių, eseistinių, grožinių tekstų vertinimo kriterijus. 2.1.17. Suprasti, kad tekstuose reiškiami įvairūs požiūriai, kad juos reikia atpažinti ir kritiškai įvertinti.</p>	<p>Mokytojas paaiškina, kad vertinant vadovaujama vertinimo kriterijais, kurie priklauso nuo teksto tikslo. Mokiniai <i>skaito kitų parašytus tekstus apie tekstus</i> (recenzijas, komentarus), mokytojo vadovaujami <i>aiškinasi, kokius kriterijus taiko rašantieji, kaip pagrindžia savo išvadas.</i> Mokiniai mokosi pasirinkti tinkamus kriterijus atsižvelgdami į teksto tikslą (pvz., aptaria informacinio teksto informatyvumą, informacijos pateikimo aiškumą, iliustratyvumą, informacinio pranešimo apie įvykius objektyvumą, diskusinio teksto argumentų logiškumą, svarumą, eseistinių ir grožinės literatūros tekstų raiškos ir kompozicijos įtaigumą). Mokiniai mokosi visas vertinimo išvadas pagrįsti tekstu. Mokytojas parenka aptarti kelis šaltinius, kuriuose tas pats įvykis, idėja vertinami skirtingai. <i>Nagrinėdami šaltinius</i> mokiniai išsiaiškina, kaip informacijos</p>

		pateikimas, vertinimas priklauso nuo autorių tikslų, įsitikinimų, pažiūrų. Taip pat <u>atkreipiamas dėmesys į tuos atvejus, kai emocinėmis ekspresinėmis kalbos priemonėmis bandoma pridengti silpnus argumentus.</u>
--	--	---

3. Rašymas		
Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
3.1. Rašyti atsižvelgiant į tikslą, situaciją, adresatą. 3.1.A. Pasirinkti kalbinę raišką ir pritaikyti turinį atsižvelgiant į situaciją (oficiali, neoficiali) ir adresatą (gana specifinė skaitytojų grupė, pvz., paauglių tėvai).	3.1.1. Paašškinti, kaip kalbinė raiška ir turinys priklauso nuo tikslo, adresato pasirengimo, vertybinių nuostatų, įsitikinimų, komunikavimo situacijos. 3.1.2. Rengiantis rašyti įvertinti adresato pasirengimą, numatyti jo lūkesčius ir atitinkamai reaguoti. 3.1.3. Vengti šnekamosios kalbos žodžių, frazių oficialiose situacijose.	Bendroji rašymo gebėjimų ugdymo schema yra tokia: suformuluojamas aiškus rašymo tikslas ir mokymosi uždavinys; nagrinėjamas pavyzdys; rašoma pagal modelį gaunant paramą; rašoma savarankiškai; apmąstoma mokymosi veikla, iškeliami mokymosi uždaviniai. <u>Mokytojas kuria rašymo situacijas, kuo panašesnes į tikroviškas</u> : rašymas turi aiškų tikslą (informuoti, motyvuotai paprašyti, paašškinti (pvz., sąvokas, reiškinių priežastis, požiūrius), įtikinti, sudominti), yra skirtas tam tikram adresatui (plačiajai visuomenei, tikslinei žmonių grupei). <u>Mokiniai nagrinėja tekstus</u> , parašytus ta pačia tema, bet skirtingiems adresatams, ir aptaria kalbinės raiškos bei turinio skirtumus. Šiame konkcentre ypač daug dėmesio skiriama mokymuisi rašyti vertinant adresato nuostatas, vertybes. Mokytojas parenka aptarti <u>tekstų, skirtų specifinėms skaitytojų grupėms</u> (pvz., paaugliams, paauglių tėvams, tikinčiųjų bendruomenei). Mokiniai aptaria, kaip pasirenkama kalbinė raiška, turinys (argumentai, cituojami šaltiniai), atsižvelgiant į adresato nuostatas.
3.1.C. Paašškinti sudėtingesnius procesus, reiškinius, požiūrius aiškiai nurodant logines sąsajas, vartojant dalykinę kalbą, tinkamas sąvokas ir terminus. Palyginti du objektus, aiškiai nurodant	3.1.4. Skirti aiškinimą ir argumentavimą. 3.1.5. Žinoti pagrindinius aiškinimo modelius: teiginys – pavyzdys, priežastis – pasekmė, problema – sprendimas, lyginimas.	<u>Nagrinėdami kitų sukurtus dalykinius aiškinamuosius tekstus</u> (patartina panagrinėti kitų mokomųjų dalykų vadovėlių tekstus), mokiniai prisimena jau žinomus (teiginys – pavyzdys, priežastis – pasekmė, ne taip reikšminga – reikšmingiausia) ir išsiaiškina naujus (lyginimo, analizės ir klasifikacijos) modelius. Atkreipiamas mokinių dėmesys, kaip aiškinimo modelio pažinimu galima remtis norint geriau suprasti skaitomą tekstą. Mokiniai mokosi komponuoti savo tekstus pagal aptartus modelius. Pirmuosius

lyginimo aspektus.	Atsižvelgiant į aiškinimo tikslą pasirinkti tinkamą modelį. 3.1.6. Rašant dalykinius aiškinamuosius tekstus vartoti neutralią, gana specifinę leksiką, beasmenius sakinius, neveikiamosios rūšies dalyvius. 3.1.7. Tinkamai sieti sakinius dalelytėmis, jungtukais, įterpiniais.	bandymus mokiniai galėtų atlikti dirbdami grupėmis. Mokiniai mokosi dalykiškai palyginti du objektus. <i>Jie numato lyginimo aspektus, naudojami Venno diagrama aptardami panašumus ir skirtumus.</i> Aiškinamųjų tekstų supratimu ir kūrimu grindžiamas kitų dalykų (pvz., istorijos, biologijos) mokymasis. Siekiant subalansuoti krūvį reikėtų bendradarbiauti su kitų dalykų mokytojais, suplanuoti ir skirti bendrų užduočių.
3.1.D. Išsakyti savo požiūrį, nuosekliai plėtojant pagrindinę mintį, vertinti. Tinkamai argumentuoti remiantis įvairaus pobūdžio šaltiniais.	3.1.8. Komponuoti tekstą laikantis trinarės struktūros reikalavimų (įžanga, dėstymas, apibendrinimas). 3.1.9. Skirti pagrindinę tezę, teiginius, argumentus, kontrargumentus. Žinoti ir skirti argumentų tipus (faktologiniai, vertinamieji). 3.1.10. Paašškinti, kokia tvarka gali būti išdėstomi argumentai. 3.1.11. Tinkamai komponuoti pastraipas (teiginys, argumentai, apibendrinimas). 3.1.12. Atpažinti logiškus ir nelogiškus argumentus.	Šiame <i>koncentre ypač daug dėmesio skiriama argumentuojamiesiems tekstams rašyti, mokyti logiškai, išsamiai, svariai argumentuoti remiantis įvairaus pobūdžio šaltiniais. Mokiniai nagrinėja kitų parašytus argumentuojamuosius tekstus, išsiaiškina jų komponavimo principus, argumentų ir kontrargumentų išdėstymo tvarką, siejimo priemones.</i> Mokiniai, atsižvelgdami į rašymo tikslą, <i>mokosi pagrįsti savo teiginius</i> pateikdami įvairių tipų – faktologinių ir vertinamųjų (pavyzdžių, autoritetų minčių, analogijų) – argumentų. Mokiniai mokosi cituoti ir perfrazuoti kitų mintis įkomponuodami į savo sakinius, pasirinkti tinkamus įterpinius šaltiniui nurodyti.

	<p>3.1.13. Mokėti cituoti, perfrazuoti šaltinius.</p> <p>3.1.14. Tinkamai vartoti siejamąsias priemones (dalelytes, jungtukus, įterpinius, siejamąsias pastraipas).</p>	
<p>3.2. Taikyti daugumą rašybos, skyrybos, gramatikos taisyklių; siekti mintis formuluoti aiškiai, tiksliai, glaustai, logiškai.</p>	<p>3.2.1. Skirti vientisinius ir sudėtinius sakinius.</p> <p>3.2.2. Skirti visų rūšių sudėtinius sakinius.</p> <p>3.2.3. Paašškinti rašybos ir privalomosios skyrybos atvejus, savo padarytas klaidas.</p> <p>3.2.4. Taisyklingai vartoti gramatines formas ir konstrukcijas, nurodytas Turinio apimtyje.</p> <p>3.2.5. Nurodyti bendruosius stiliaus reikalavimus (aiškumas, tikslumas, glaustumas, logiškumas).</p>	<p>Rašybos taisyklės šiame konkcentre kartojamos pagal poreikius. Mokytojas analizuoja mokinių daromas klaidas, <u>skiria individualias ir visai klasei skirtas rašybos užduotis</u>.</p> <p>Mokiniai nagrinėja sakinių sandarą. Mokytojas paašškina, kaip nagrinėjimas padeda mokytis taisyklingos skyrybos (atskirti sakinių dėmenis, išvengti nepagrįstos skyrybos atvejų). Mokiniam paašškinama, kaip galima pasinaudoti analogijomis (pvz., vienaarūšės sakinio dalys – vienaarūšiai šalutiniai, bejungtukio sakinio dėmenys).</p> <p>Mokiniai aptaria su mokytoju padarytas klaidas, išsiaiškina, kurias taisykles jiems sunkiausiai sekasi taikyti. Mokiniai, atsižvelgdami į savo mokymosi poreikius, susidaro įsidėmėtinos rašybos žodžių sąrašus, taisyklių atmintines ir pan. Mokytojas parenka ar sudaro pratybų, atsižvelgdamas į konkrečios klasės mokinių poreikius.</p> <p><u>Kalbos kultūros mokoma atsižvelgiant į individualius klasės poreikius</u>. Mokytojas nuolat stebi mokinių kalbą, parenka ar parengia specialių pratybų, kad įtvirtintų norminius vartojimo atvejus. <u>Aptariam tik tie nenorminės vartosenos atvejai, kurie būdingi mokomos klasės mokinių kalbai. Radę svetimybų, barbarizmų skaitomuose tekstuose, mokiniai kartu su mokytoju aptaria jų vartojimo tikslą.</u></p> <p>Mokytojas, remdamasis pavyzdžiais, paašškina, kad stiliaus aiškumui kenkia, kai nepaisoma tinkamos žodžių tvarkos, šalia atsiduria daug to paties linksnio formų. <u>Mokytojas pademonstruoja</u>, kaip siekti glaustumo atsisakant nereikalingų žodžių. Teikdamas grįžtamąją informaciją mokytojas mokinių darbuose nurodo žodžius, kurie turėtų būti pakeisti tikslesniais.</p>

Pradedant kalbėjimu ir klausymu, išskirtose moksleivių prioritetinėse programos dalyse galime pastebėti viešojo kalbėjimo svarbą. Ugdymo gairės nėra išpildomos iki galo, moksleiviams trūksta skatinimo viešai kalbėti pamokos metu, todėl ne kiekvienas geba reikšti savo nuomonę. Mokiniai pabrėžia, jog iki 10 klasės kalbėjimo egzamino nėra išmokomi sklandžiai viešai kalbėti, o diskusijų pamokų metu, kaip metodo mokytis viešojo kalbėjimo, neužtenka. Siūloma moksleivius mokyti šio įgūdžio pagrindų nuo pat mažens.

Skaitymo ir literatūros (kultūros) pažinimo srityje moksleiviai pastebi, jog, nors mokslo metai neseniai pailgėjo, skaitomų kūrinių kiekis vis vien nėra optimalus mokslo metų trukmės atžvilgiu, todėl mokiniai nespėja perskaityti kūrinių ir tinkamai jų išnagrinėti, įsigilinant į tematiką, laikotarpį, kontekstus ir problematiką. Siūloma siaurinti literatūros sąrašą, paliekant kūrinius, kuriais remtis universaliausia arba kūrinius, kurie geriausiai atskleidžia nagrinėjamą temą, atkreipiant dėmesį į mokinių norą skaityti daugiau užsienio bei šiuolaikinių autorių.

Rašymo programos dalis atitinka moksleivių poreikius. Vis dėlto, moksleiviai pastebi, jog turėtų būti suteikta galimybė taikyti išmaniąsias technologijas tikrinant ir tobulinant rašybą, gramatiką bei skyrybą. Šioje vietoje pradedama kalbėti apie skaitmeninį mokymo(si) turinį bei jo pritaikymą pamokose (7 ir 8 klausimai). Skaitmeninės priemonės, kurių nori moksleiviai, jau yra sukurtos (tokie tinklapiai kaip *lietuviuzodynas.lt*), tačiau nėra naudojamos pamokų metu, o dabartinės ugdymo gairės to pakankamai neskatina.

MATEMATIKA

Moksleivius tenkina matematikos bendrojoje ugdymo programoje nurodytas tikslas, tačiau kalbant apie jo įgyvendinimą - uždavinius, - išreiškiamas noras mokymąsi labiau koncentruoti ne ties (ne)sudėtingomis užduotimis, o ties aktualiomis (“**Gebėjimai.** Mokiniai turėtų gebėti bendrauti ir bendradarbiauti naudodami matematikos sąvokas ir taikydami matematinius informacijos užrašymo būdus, išmokti naudotis matematikos žodynu ir naudoti matematikos simbolius, perimti matematinio mąstymo ir veiklos elementus, gebėti matematiškai tirti nesudėtingas gyvenimo problemas, pagal savo intelektines galias spręsti mokyklinius matematikos uždavinius, suprasti ir naudoti vidinius ir išorinius matematikos ryšius, gebėti mokytis matematikos.”)

Iš matematikos programoje nurodytų mokinių pasiekimų moksleiviai taip pat išrinko jų nuomone aktualiausius gebėjimus – tai nebūtinai reiškia, kad visa kita neaktualu, tačiau leidžia suprasti, ką, moksleivių nuomone, šiuolaikiniam žmogui turi suteikti matematika:

6. Veiklos sritis: statistika

6.1. Rinkti duomenis apie sau artimą aplinką (šeimą, draugus, klasę) pagal vieną požymį ir juos surašyti dažnių lentelėje.	6.1.1. Mokytojui padedant suformuluoti paprastus klausimus apie savo artimą aplinką pagal vieną požymį (kokybinį arba kiekybinį), siūlyti atsakymų variantus. 6.1.2. Paprastais atvejais registruoti požymio reikšmių dažnius, surašyti duomenis dažnių lentelėje.	6.1. Mokiniai teikia siūlymus, kokius duomenis, kur ir kaip reikėtų rinkti, norint rasti atsakymą į iškeltą paprastą klausimą apie artimą aplinką. <u>Mokiniai patys ar Mokytojui padedant renka duomenis apie savo šeimą, draugus, klasę</u> (pvz.: kiek yra vaikų šeimoje, kokie klasės mokinių pažymiai, kokia vaikų akių spalva).
6.2. Skaityti informaciją, pateiktą paprasta diagrama ar dažnių lentelė, kai duomenų skaičius nedidelis. Pavaizduoti surinktus ir (arba) pateiktus duomenis nurodyto tipo diagrama.	6.2.1. Savais žodžiais paaiškinti sąvokas: „požymis“, „požymio reikšmės“, „kokybiniai ir kiekybiniai duomenys“, „požymio reikšmės dažnis“, „dažnių ašis“, „padala“. 6.2.2. Paaiškinti, kas pavaizduota paprasta stulpeline, stačiakampe, skrituline, linijine diagrama. 6.2.3. Pavaizduoti surinktus duomenis stulpeline diagrama ir paprasčiausiais atvejais – skrituline ar stačiakampe diagrama. Susieti dažnių lentelėje ir diagramoje pateiktus duomenis	6.2. Mokytojui padedant, mokiniai randa tinkamiausią būdą pavaizduoti duomenis. Mokiniai teikia siūlymus, kiek duomenų žymės viena dažnių ašies padala, diskutuodami ir palygindami priima sprendimus. Surinktų ir vaizduojamų duomenų skaičius turėtų būti nedidelis.

9. Gebėjimas: matematinis komunikavimas

9.1. Perskaityti arba išklaudyti ir suprasti bei interpretuoti paprastą ar nesudėtingą matematinį tekstą	9.1.1. Pavaizduoti uždavinio sąlygą schema, nurodyti, kas žinoma ir ką reikia rasti ar ką įrodyti, į koki	9.1. <u>Mokiniam perskaičius uždavinio sąlygą, taisyklę ar paaiškinimą, teiginį ar teoremą diskutuojama, kaip mokiniai ją suprato.</u> Mokiniai kelia sprendimų ir įrodymų idėjas. Mokytojas paaiškina mokiniams, koks atsakymo, uždavinio
--	---	--

ar uždavinio sąlygą, sprendimą, taisyklę ar įrodymą. Tinkamai vartoti terminus bei žymenis sąvokoms, ryšiams tarp jų nusakyti, situacijoms modeliuoti. Įvairiais būdais pateikti uždavinių sprendimus, įrodymų idėjas bei kitą informaciją taip, kad kiti galėtų ją suprasti ir įvertinti.	klausimą atsakyti. 9.1.2. Apibūdinti, apibrėžti bei interpretuoti ugdymo procese nagrinėjamus matematikos terminus ir simbolius. 9.1.3. Diskutuoti apie tai, koks užduoties sprendimas ir atsakymas, vieno ar kito teiginio argumentavimas (pagrindimas) bei jų užrašymo būdai laikomi tinkamais	sprendimo, teiginio įrodymo užrašymas laikomas tinkamu, atkreipia jų dėmesį į galimą užrašymų įvairovę. <u>Mokiniam sudaromos sąlygos palyginti įvairių užduoties sprendimo ar teiginių įrodymo pateikimą, diskutuoti apie sprendimo ar argumentavimo pateikimo tikslumą, teisingumą, aiškumą, tvarkingumą, glaustumą.</u> Mokiniai, mokytojo vadovaujami, matematine tema rengia pranešimą klasės draugams ar mokyklos bendruomenei.
--	--	---

12. Gebėjimas: mokėjimas mokyti ir domėjimasis matematika

12.1. Priimti sprendimą per artimiausias pamokas imtis veiklos, susijusios su naujų žinių įgijimu. Rūpintis savo žinių įtvirtinimu. Mokytojui padedant, išsiaiškinti, ar įgytos žinios yra teisingai suprastos. Taikyti matematikos žinias praktiškai.	12.1.1. Mokytojui padedant sudaryti matematikos žinioms įgyti artimiausių pamokų planą. 12.1.2. Pasakyti, ką jau moka padaryti gerai, ištaisyti nurodytas klaidas pagal mokytojo parodytą pavyzdį. 12.1.3. Užduoti klausimų, kurie leistų pasitikslinti ar įsitikinti, kad gerai suprato ir gerai atliko užduotį. 12.1.4. Apibūdinti, kiek jis (ji) yra tikras (-a) dėl turimų žinių. 12.1.5. Mokytojui padedant, išsiaiškinti savo mokymosi stilių ir mokymosi spartą.	12.1. <u>Mokytojas skatina mokinius įsivertinti turimą patirtį, numatyti būdus jai turtinti, moko racionaliai naudoti laiką.</u> Mokiniai galėtų savo darbus, mokymosi įrodymus kaupti darbų aplanke. Patenkinamo pasiekimų lygio mokiniai turėtų išmokti spręsti paprasčiausius pratimus naudodamiesi išspręstų uždavinių pavyzdžiais, paimitais iš įvairių informacijos šaltinių.
--	---	---

Neaktualu:

3.5. Atlikti grafiko $y = x^2$ transformacijas: tempimą Oy ašimi ($y = ax^2$), postūmius Ox ir Oy ašimis ($y = x^2 + n$ ir $y = (x - m)^2$), simetriją Ox ašies atžvilgiu ($y = -x^2$); sieti grafiko transformacijas su formulės $y = x$ pasikeitimais.	3.5.1. Žinoti, kaip galima transformuoti funkcijos grafiką, pasinaudojant grafiko postūmiu Ox ir Oy ašimis, tempimu (spaudimu), simetrija.	3.5. Iš pradžių mokiniai, atlikdami transformacijas, stebi, kaip keičiasi transformuojamos funkcijos formulės išraiška. Vėliau atlieka keletą funkcijos grafiko transformacijų. Pavyzdžiui, turėdami funkcijos $y = x^2$ grafiką, paaiškina, kaip nubraižyti funkcijos $y = a(x - m)^2 + n$ grafiką. Rekomenduojama transformacijų mokyti pasitelkus mokomąsias kompiuterines programas.
--	--	--

Tendencija prioritetizuoti bendrųjų kompetencijų ugdymą išlieka ir kalbant apie lūkesčius matematikos programai: pastebime, kad moksleiviams aktualiausi punktai yra susiję tiek su bendrųjų kompetencijų (9.1., 12.1.), tiek su konkrečių bazinių faktinių žinių ar matematinių gebėjimų įgyjimu (1.1., 4.1., 6.1.). Detalesnė faktinė informacija yra ne tokia reikalinga (3.5.). Tai parodo, kad šiandien moksleiviai iš matematikos tikisi ne smulkmeniškų formulių, dėsnių, kuriuos paprastai galima atrasti paieškos sistemose, o bendrųjų kompetencijų ir pritaikomų gyvenime gebėjimų. Diskusijų metu nuolat ryškėjęs pritaikomos gyvenime matematikos siekis leidžia daryti prielaidą, jog moksleiviai, neplanuojantys studijuoti tikslųjų ar technologinių mokslų, nemato dalyko mokymosi prasmės ir įgytų žinių pritaikymo galimybių ilgalaikėje perspektyvoje. Tad galima priėti prie išvados, jog dabartinė matematikos programa yra pernelyg nutolusi nuo aktualijų ir reikalingų įgūdžių arba moksleiviai nėra supažindinami su dabartinėje programoje nurodytų įgyjamų gebėjimų pritaikymu, galbūt tai yra viena motyvacijos mokytis matematiką stokos priežasčių. Apibendrinant, matematikos bendrojoje ugdymo programos turinyje yra būtina išlaikyti bazines faktines žinias bei jų mokymosi pagrindu įgyjamas bendrąsias kompetencijas. Nauja matematikos programa turėtų apimti mažesnę kiekį detaliosios teorijos ir daugiau dėmesio skirti gebėjimų kritiškai, logiškai ir analitiškai mąstyti ugdymui, sprendžiant ne tik vadovėlinio turinio uždavinius, bet ir priimant sprendimus netradicinėse situacijose, suvokiant, kaip įgytas kompetencijas bus galima pritaikyti kasdieniame gyvenime už mokyklos ribų.

Programos turinio analizė daugiausia buvo paremta asmeninėmis patirtimis mokykloje, pastebime, kad labai dažnai mokytojai neperteikia viso turinio, neaktualizuoja svarbiausių dalykų - matematikos atveju, moksleiviai nesupažindinami su lydimosiomis matematikos teikiamomis naudomis - analitinio, kritinio mąstymo lavinimu, dalyko pritaikomumu praktikoje. Taip pat pastebima, kad absoliuti dauguma matematikos pamokų skirtinguose regionuose vyksta taip pat - teorijos paaiškinimu ir uždavinių iš knygos/ uždavinyno sprendimu. Nors mokant(is) matematikos galima pasitelkti įvairiausių metodų: darbas grupėse; uždavinių kūrimas, o ne sprendimas; netradicinių problemų sprendimas; menų, technologijų, gamtos mokslų integravimas į matematiką.

INFORMACINĖS TECHNOLOGIJOS

Darbo grupių dalyviai nagrinėjo pilną informacinių technologijų ugdymo programą – tiek tradicinių pamokų, tiek pasirenkamųjų modulių dalis.

Aktualu

6. Duomenų apdorojimas ir pateikimas skaičiuokle

Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
6.4. Vaizduoti funkcijų grafikus ir keisti sukurtas diagramas.	6.4.1. Įvardyti diagramų tvarkymo galimybes. 6.4.2. Sudaryti funkcijų $y = kx + b$; $y = ax^2 + bx + c$ reikšmių skaičiavimo len- teles. 6.4.3. Braižyti funkcijų grafikus naudojant taškinę diagramą.	Mokytojas paaiškina, kad sukurtas diagramas galima keisti: pridėti (pašalinti) legendą, keisti diagramos elementų spalvas, dydį, rėmelius. Pateikti pavyzdžiai padeda mokiniams nagrinėti, kaip pridedama (pašalinama) legenda, keičiamos diagramos elementų spalvos, dydis, rėmeliai. Mokiniai mokomi savarankiškai keisti sukurtas diagramas. Mokiniai kuria funkcijų $y = kx + b$; $y = ax^2 + bx + c$ reikšmių lenteles darbo lakšte ir nubraižo šių funkcijų grafikus naudodami taškinę diagramą. Mokiniai, matematikos mokytojo padedami, tyrinėja šių funkcijų savybes.

8. Programavimo pradmenys

Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
-----------	----------------------	---------------

<p>8.1. Paaiškinti algoritmo sampratą ir susieti su programavimu.</p>	<p>8.1.1. Paaiškinti, kas yra algoritmas, pateikti pavyzdžių. 8.1.2. Apibūdinti, kas yra programa, kaip ji susijusi su algoritmu. 8.1.3. Paaiškinti, kas yra programavimo kalbos, programavimo terpės, kam jos reikalingos. 8.1.4. Apibūdinti kompiliatoriaus paskirtį.</p>	<p>Kartu su mokytoju aptarę algoritmo sampratą, mokiniai pateikia savo aplinkos algoritmų pavyzdžių, juos analizuoja, išskiria būdingus algoritmų bruožus. Su mokytoju aptaria algoritmų ir programų skirtumus. Prisimenama, kaip algoritmai sudaromi Logo kalba, kas jiems būdinga. Akcentuojama, kad programa – tai algoritmas, užrašytas kompiuteriui suprantama kalba. Šiam klausimui skiriama nedaug dėmesio, tai įvadinė teorinė dalis. Mokinys programavimo kalbos, programavimo terpės ir kompiliatoriaus sąvokas perpranta rašydamas ir kompiuteriu vykdydamas programas. Teorinių žinių turėti nebūtina, svarbu rašyti programas ir jas tikrinti kompiliatoriumi. Pradedama nuo paprastų, nedidelių programos pavyzdžių, kurių veiksmai (algoritmai) aiškūs, reikia tik juos užrašyti programavimo kalbos žymenimis. Mokiniai turės įsidėmėti nemažai techninių detalių, nes programa turi būti užrašoma griežta forma. Mokiniam reikia leisti naudotis programavimo kalbos žinyne ir kita literatūra apie programavimo kalbą. Mokytojas siekia, kad kiekvienas mokinys savarankiškai sudarytų ir atliktų kompiuteriu po keletą paprastų programų. Mokinui padedama surasti klaidas, jas išsiaiškinti ir taisyti. Mokoma klaidų aptikimo ir šalinimo metodikos.</p>
<p>8.3. Taikyti pagrindinius algoritmų veiksmus ir užrašyti juos programavimo kalbos žymenimis.</p>	<p>8.3.1. Apibūdinti nuoseklių veiksmų atlikimą – veiksmų seką, pateikti pavyzdžių. 8.3.2. Apibūdinti veiksmų pasirinkimą – šakojimą, pateikti pavyzdžių. 8.3.3. Apibūdinti veiksmų kartojimą – ciklą, pateikti pavyzdžių.</p>	<p>Nuoseklią veiksmų seką mokiniai taiko atlikdami daugelį užduočių, pavyzdžiui, sprenddami matematikos užduotis. Mokytojas tai tik primena. Šakojimas ir kartojimas – pagrindinės algoritmų sąvokos, jas nelengva perprasti ir ypač išreikšti formaliais programavimo kalbos žymenimis. Mokytojas paaiškina šakojimo ir kartojimo esmę, su mokiniais ieško gyvenimo pavyzdžių, juos aptaria, palygina. Aptariamais šakojimo ir kartojimo konstrukcijų užrašais programavimo žymenimis. Daugiausia dėmesio skiriama nedidelėms programoms, kuriose vartojami sąlyginiai ir ciklo sakiniai, sudaryti.</p>

		<p>Iš pradžių mokytojas gali pasiūlyti nedidelių programų tekstų, kuriuos reikėtų papildyti, pavyzdžiui, įrašant trūkstamą duomenį, sąlygą ar sakinio dalį. Atlikę keliolika tokių pratimų, mokiniai galės lengviau patys sudaryti programas. Itin daug dėmesio turi būti skiriama praktinėms užduotims – programoms sudaryti, išbandyti, patobulinti.</p>
<p>8.4. Sudaryti programas nesudėtingiems uždaviniams spręsti.</p>	<p>8.4.1. Sudaryti programas uždaviniams, taikant žinomas formules arba žinomus algoritmus, spręsti. 8.4.2. Parengtas programas vykdyti kompiuteriu.</p>	<p>Mokiniais parodoma, kaip sudaryti realių taikomųjų uždavinių programas. Pirmiausia imami pavyzdžiai iš tų dalykų, kurių mokėsi arba mokosi ir kurie jiems gerai žinomi, pavyzdžiui, plotų ar tūrių, procentų skaičiavimas. Mokiniai sudaro nedideles (10–50 eilučių) programas šiems uždaviniams spręsti. Uždaviniai imami iš matematikos, fizikos ar kitų dalykų kurso, apibendrinant juos, atliekant juos esant skirtingiems duomenims. Iš pradžių galima sudaryti programas skaičiavimams pagal formules, net be sąlyginių ar ciklo sakinių. Svarbu išmokyti mokinius teisingai užrašyti programų veiksmus, apipavidalinti rezultatus. Vėliau tas pats mokinių sudarytas programas mokytojas gali pasiūlyti papildyti sąlyginiais ar ciklo sakiniais, pavyzdžiui, atliekant keletą skaičiavimų pagal tą pačią formulę tik esant kitiems duomenims.</p>
<p>8.6. Laikytis programavimo kultūros principų.</p>	<p>8.6.1. Apibūdinti programavimo stiliaus ir kultūros sąvokas, pateikti pavyzdžių. 8.6.2. Programoje parinkti</p>	<p>Programavimo stilius ir kalbos kultūra – svarbus darbo elementas. Tai visiškai praktinis, o ne teorinis mokymas. To turėtų būti mokomasi kiekvieną kartą rašant programą. Mokytojas atkreipia dėmesį į mokinio programos stilių ir kalbos kultūrą. Gero programavimo stiliaus taisyklės ir pagrindiniai principai galėtų būti užrašyti ir iškabinti kompiuterių klasėje.</p>

	prasingų vardų, taisyklingai juos užrašyti, vaizdžiai išdėstyti programos tekstą. 8.6.3. Aprašyti programoje atliekamus veiksmus komentarais.	Mokiniais reikėtų tai priminti kiekvienu konkrečiu atveju ir konkrečiais pavyzdžiais iš jų pačių sudarytų programų. Mokytojas pataria mokiniams, kur ir kokius komentarus rašyti, kaip geriau išdėstyti vieną ar kitą sakinį, kokius vardus geriau parinkti, ir pan
--	--	---

9. Kompiuterinės leidybos pradmenys

Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
9.4. Fotografuoti skaitmeniniu aparatu, redaguoti skaitmenines nuotraukas.	9.4.1. Paaiškinti pagrindines fotografavimo taisykles. 9.4.2. Fotografuoti skaitmeniniu fotoaparatu. 9.4.3. Redaguoti skaitmeninę nuotrauką.	Mokiniai supažindinami su fotografavimo principais, mokomasi pasirinkti fotografavimo vietą, atstumą iki fotografuojamo objekto. Kartu su dailės (dizaino) mokytoju nagrinėjamos erdvės, perspektyvos, kompozicijos sąvokos. Stengiamasi, kad mokiniai būsimoje nuotraukoje matytų esminius elementus, susietą kompoziciją į darnią visumą. Mokiniais paaiškinama šviesos (apšvietimo) ir fono svarba nuotraukoje, tam kartu su mokytoju jie gali atlikti praktinius darbus, pvz., fotografuoti pastatus ir kraštovaizdžius, asmenis ir jų grupes; fotografuoti patalpoje. Supažindinama su kadravimo sąvoka ir paskirtimi, kartu su mokytoju mokiniai gali fotografuoti judančius objektus, mokyklos renginius ir pan. Mokiniai išsiaiškina skaitmeninės fotografijos pranašumus ir nusako jos trūkumus. Prireikus mokytojas paaiškina skaitmeninio fotoaparato veikimo principą, aptaria svarbiausius parametrus (pvz., skiriamąją gebą, jautrumą šviesai ir pan.). Mokiniais primenama, kad skaitmeniniuose aparatuose vietoje fotojuostos naudojama keičiama atmintinė (atminties kortelė), jiems paaiškinamas failo dydžio

ir
nuotraukos kokybės santykis. Mokoma nuotrauką (failą) iš fotoaparato perkelti į kompiuterį.
Primenama, kaip atlikti vaizdo (skaitmeninės nuotraukos) redagavimo veiksmus: apkarpyti nuotraukos kadra, apsukti objektą veidrodiniu būdu, keisti nuotraukos dydį.

10. Tinklapių kūrimo pradmenys

Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
10.1. Paaiškinti HTML kalbos sampratą ir pagrindinių gairių paskirtį.	10.1.1. Paaiškinti, kas yra HTML kalba. 10.1.2. Apibūdinti <i>HTML</i> kalbos elementus: gaires ir atributus. 10.1.3. Nusakyti <i>HTML</i> failo struktūros pagrindines gaires. 10.1.4. Paaiškinti, kas yra hipertekstas, tinklapis, svetainė. 10.1.5. Nusakyti hiperteksto privalumus.	Mokiniam išaiškinama HTML (HyperText Markup Language) kalbos paskirtis, jie mokomi atpažinti tinklalapių failą. Mokytojas atveria pasirinkto tinklalapio pirminį tekstą (source) ir aiškina mokiniams, kokios gairės ir jų atributai vartojami HTML kalboje hiperteksto struktūrai, išdėstymui ir formatams aprašyti. Su mokiniais aptariama, kas matoma naršyklės peržiūros lange: naršyklė rodo HTML kalba parašytą tekstą, paverstą raiškioju tekstu, kuriame gairės nebematomos, o pats tekstas gerai matomas, nes išskirtas skirtingais šriftais, nuspalvintas ir pan. Mokiniai mokomi skirti hiperteksto, tinklalapio ir svetainės sąvokas ir jas įvardyti. Mokytojas pateikia keletą hipertekstą, tinklalapį ir svetainę iliustruojančių pavyzdžių, su mokiniais aptaria jų skirtumus.

<p>10.2. Pasinaudoti grafikos rengykle tinklalapių grafikos elementams kurti.</p>	<p>10.2.1. Paaiškinti grafinės informacijos ypatumus. 10.2.2. Grafikos rengykle kurti piešinius. 10.2.3. Nusakyti pagrindinius spalvų derinimo principus.</p>	<p>Mokiniai supažindinami su šiuolaikine kompiuterine grafika, mokomi skirti taškinės (rastrinės) ir vektorinės grafikos sąvokas. Mokiniam paaiškinama, kokių formatų grafikos failai tinka įkelti į tinklalapį. Mokiniai mokomi atlikti grafikos formatų transformavimą (vienų formatų keitimą kitais). Su mokiniais aptariamos grafinių failų glaudinimo problemos. Primenama (mokoma), kaip grafikos rengykle kurti piešinius, įrašyti tinklalapiams tinkamu formatu, juos grupuoti. Mokiniai mokomi pasirinkti pagrindines ir papildomas spalvas bei užpildus, supažindinami su spalvų teorijos pradmenimis, pagrindiniais spalvų modeliais (RGB, CMYK). Kartu su dailės mokytoju išaiškinami pagrindiniai spalvų derinimo principai; kurdami tinklalapius, mokiniai laikosi jų</p>
<p>10.3. Kurti paprasčiausią tinklalapį.</p>	<p>10.3.1. Naudoti teksto formatavimo bei sąrašų sudarymo gaires ir jų atributus. 10.3.2. Naudoti lentelių formatavimo gaires ir jų atributus. 10.3.3. Įterpti į tinklalapį grafinius elementus. 10.3.4. Paaiškinti URL adreso paskirtį. 10.3.5. Naudoti saitų sudarymo gaires.</p>	<p>Mokiniai mokomi kurti tinklalapius vienu iš tinklalapių kūrimo būdų, pvz., naudodamiesi programa Užrašinė (Notepad) užrašydami tekstą HTML kalba; naudodamiesi kuria nors tinklalapių kūrimo rengykle (pvz., Mozilla tinklalapių rašykle, Microsoft FrontPage). Mokiniam išaiškinama tinklalapio struktūra. Mokytojo padedami, mokiniai rengia tinklalapį, mokosi naudoti teksto formatavimo, sąrašų sudarymo ir jų ženklavimo gaires bei jų atributus. Pradedama nuo paprastų, nedidelių tinklalapių pavyzdžių rengimo, kuriuose yra tik tekstas. Mokytojas siekia, kad kiekvienas mokinys savarankiškai sudarytų ir peržiūrėtų naršyklę po keletą paprastų tinklalapių pasirinkta tema. Mokinui padedama rasti klaidas ir jas ištaisyti. Vėliau mokiniai mokomi tinklalapyje sudaryti lenteles su stulpelių ir eilučių antraštėmis bei lentelių</p>

		<p>formatavimo pagrindų. Mokiniai mokomi į tinklalapį įterpti grafikos rengykle parengtus piešinius, schemas ir kitus grafinius objektus (pvz., nuotraukas). Mokytojas paaiškina URL adreso sudarymo sintaksę, pateikia pavyzdžių. Mokiniamis nurodoma, kokiomis gairėmis aprašomi saitai, jie mokomi skirti santykinius, absoliučiuosius ir bendruosius saitus, naudoti saitų sudarymo gaires.</p>
10.4. Naudoti dizaino elementus tinklalapiams kurti.	10.4.1. Projektuoti svetainės, tinklalapių struktūrą. 10.4.2. Numatyti svetainės kūrimo etapus. 10.4.3. Naudoti tinklalapio vaizdo formavimo gaires.	<p>Prieš projektuojant svetainės struktūrą, mokytojas pasiūlo peržiūrėti įvairias internete esančias svetaines, susipažinti su jų struktūra ir jose naudojamomis informacijos pateikimo priemonėmis. Įvairios paskirties svetainių ir jų tinklalapių šablonų taip pat galima rasti specialiose interneto dokumentų projektavimo programose. Mokiniamis paaiškinama, kad svetainės kūrimas vyksta etapais, aptariamas kiekvienas iš jų. Mokiniai mokomi išskirti svetainės kūrimo tikslus. Mokytojas nurodo, kad rengiant svetainę (tinklalapį) būtina atsižvelgti į jos paskirtį, tikslingai į tinklalapį įkelti grafinius objektus, naudoti saitus. Mokiniamis parodoma, kaip keičiasi naršyklių darbo greitis, kai tinklalapis perkrautas grafinių elementų. Mokiniai mokomi naudoti teksto formatavimo, paveikslų įkėlimo, linijų braižymo ir tinklalapio fono spalvinimo gaires bei jų atributus. Mokytojas paaiškina, jog norint kad parengtas ir internete pateiktas tinklalapis būtų lankomas ir skaitomas, nepakanka jame pateikti įdomią informaciją. Labai svarbu, kad tinklalapio išvaizda būtų patraukli ir estetiška. Mokiniai išsiaiškina, kad norint tinklalapius padaryti gražesnius ir patrauklesnius juose galima naudoti įvairius lentelių rėmelių tipus, langelių fono spalvas, piešinius (nuotraukas) linijas ir pan. Mokytojas apibūdina tinklalapių stilius (pvz., klasikinis, dalykinis, animacinis, komiksų,</p>

LIETUVOS MOKSLEIVIŲ SĄJUNGA

romantiškas ir kt.).

Neaktualu

Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
1.5. Apibūdinti informacijos procesus, paaiškinti informacijos kodavimą kompiuteryje.	1.5.1. Apibūdinti informacijos sąvoką. 1.5.2. Skirti kompiuterinės informacijos rūšis: tekstinę, grafinę, skaitinę, garsinę, vaizdinę. 1.5.3. Nusakyti informacijos procesų esmę. 1.5.4. Išmanyti informacijos kodavimo principus. 1.5.5. Paaiškinti dvejetainės skaičiavimo sistemos esmę. 1.5.6. Paaiškinti Lietuvoje naudojamų kodų lentelių (koduotės) paskirtį.	Mokytojas supažindina mokinius su informacijos sąvoka, pateikia jos apibrėžimą. Toliau paaiškina informacijos procesų – informacijos rinkimo, kaupimo, laikymo, apdorojimo, perdavimo, sklaidymo esmę; pateikia pavyzdžių. Mokiniai mokomi skirti tekstinę, grafinę, skaitinę, garsinę, vaizdinę informaciją. Mokiniai suvokia informacijos prigimtį, žino, kaip ji vaizduojama kompiuteryje. Tai teoriniai klausimai, kurių mokantis reikia paieškoti įdomesnių, įvairesnių formų, pavyzdžiui, rengiant pateiktis, diskusijas, kuriant ar ieškant kitokios vaizdinės medžiagos. Mokiniais privalu išaiškinti, kaip simboliai ir vaizdas koduojami kompiuteryje. Kodavimas siejamas su dvejetainė skaičiavimo sistema. Mokytojas nurodo, kokios kodų lentelės naudojamos Lietuvoje, aptaria, kaip remiantis jomis galima rinkti ženklus kompiuteryje, paaiškina mokiniams jų paskirtį

4.4. Naudotis elektroninio pašto programa.	4.4.1. Paaiškinti kodų lentelės paskirtį. Pateikti Lietuvoje naudojamų kodų lentelių (koduočių) pavyzdžių. 4.4.2. Paaiškinti laiškų rūšiavimo pagal įvairius kriterijus naudą. 4.4.3. Paaiškinti adresų knygos paskirtį, jos naudą. 4.4.4. Išvardyti veiksmus, kuriuos galima atlikti su adresų knyga.	Sudaręs probleminę situaciją, mokytojas primena, kaip pasirinkti tinkamą lietuvių kalbai (gimtajai kalbai) koduotę skaitant (rašant) elektroninius laiškus. Mokiniai, rašydami (skaitydami) elektroninius laiškus, mokosi parinkti tinkamą lietuvių kalbai (ir jų gimtajai kalbai) koduotę. Mokiniai mokosi rūšiuoti laiškus pagal įvairius kriterijus (siuntėją, temą, datą, laiško dydį, svarbą ir pan.). Mokytojas su mokiniais aptaria patį rūšiavimo principą. Rūšiavimo kriterijai gali būti įvairūs ir priklausyti nuo konkrečios pašto sistemos. Mokiniai mokosi į adresų knygą įtraukti naują elektroninio pašto adresą, redaguoti jau esamą, iš adresų knygos pašalinti elektroninio pašto adresą. Mokytojas parodo, kaip rašyti laišką keliems adresatams naudojantis adresų knyga. Mokiniai praktiškai naudojami adresų knygos įrašais, nurodo elektroninio laiško gavėjo adresą laukeliuose <i>Kam, Kopija</i> bei <i>Slaptoji kopija</i> .
--	---	--

Galima daryti išvadą, kad 9-10 klasių moksleiviams yra aktualūs programavimo ir tinklapių kūrimo gebėjimai, o neaktualūs yra tie, kurie praktikoje pritaikomi labai retai (1.5.), arba pakankamai paprasti, kad moksleiviai juos išmokyti savarankiškai (4.4.).

Skiltis 4. *Internetas ir jo paslaugos* susilaukė daugiausiai neigiamų atsiliepimų. Moksleivių nuomone, mokymasis saugiai ir efektyviai naudotis internetu turėtų būti viena iš programos dalių, tačiau dabartinėje nurodyti gebėjimai ir žinios yra atgyvenę ir nebeatitinka šiuolaikinio žmogaus poreikių. Paprasčiau tariant, šioje skiltyje nurodytos kompetencijos yra arba per daug paprastos, kad joms būtų skiriamas dėmesys mokykloje, arba visiškai nereikalingos.

Apibendrinant galima teigti, moksleiviams aktualiausi yra tie gebėjimai, kurie šiuo metu įtraukti į pasirenkamųjų modulių programą. Pastebima, kad dauguma darbo grupės dalyvių išrinktų punktų pasižymi nuoseklumu. Pradėję nuo elementariausių užduočių, palaipsniui pereina prie vis sunkesnių, kartu nuolat praktikuodami eigoje įgytas žinias, kurias vėliau galėtų pritaikyti savarankiškai kurdami programas (8.4.) ar tinklalapius (10.3.) Taip pat moksleiviai pabrėžė norą būti supažindintiems su fotografija, kartu integruojant menų pamokas.

DORINIS UGDYMAS

Dorinio ugdymo programoje aprašyti mokinių pasiekimai yra aktualūs ir atitinka šiuolaikinių mokinių poreikius bei galimybes

4. Santykis su pasauliu: Aš–Tai		
Gebėjimai	Žinios ir supratimas	Ugdymo gairės
4.2. Analizuoti skirtingas religines tradicijas, jų deklaruojamas vertybes. Turėti savo nuomonę apie jas ir ją pagrįsti.	4.2.1. Pažinti ir apibūdinti skirtingas religines tradicijas.	4.2. <i>Mokiniai susipažįsta su skirtingomis tradicinėmis Lietuvos konfesijomis (katalikų, ortodoksų (stačiatikių), evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų, judėjų, karaimų, musulmonų sunitų), nagrinėja panašumus ir skirtumus.</i> Diskutuoja ir reiškia savo poziciją apie naujuosius religinius judėjimus Lietuvoje – kuo jie patrauklūs ar nepatrauklūs jaunimui.
4.4. Analizuoti įvairius globalių problemų aspektus ir požiūrius (pvz., skurdo mažinimo, aplinkos užterštumo ir kt.). Ieškoti moralinių būdų, kaip spręsti šiuolaikines vartojimo kultūros problemas.	4.4.1. Apibūdinti globalizacijos ir vartotojiškumo sampratą. Paaiškinti, kur ir kaip pasireiškia ir kokių problemų kelia šie visuomeniniai reiškiniai.	4.4. Mokiniai aiškinasi globalizacijos ir vartotojiškumo fenomenus, jų poveikį ir pasekmes. Keliamos ir sprendžiamos šiuolaikinės vartojimo kultūros problemos vadovaujantis požiūriu, kas moraliai reikšminga. Analizuojami įvairūs globalių problemų aspektai (pvz., skurdo mažinimo, aplinkos užterštumo ir kt.), atskleidžiamas globalių problemų aktualumas šiuolaikinėje visuomenėje
4.5. Analizuoti grėsmės gyvybei ir jos išsaugojimo problemas, turėti savo nuomonę apie abortus, eutanaziją, žalingus įpročius ir argumentuotai ginti prigimtine žmogaus teisę į gyvybę. Kiek leidžia galimybės, dalyvauti prevencinėje veikloje.	4.5.1. Paaiškinti galimas psichologines savižudybės grėsmės priežastis ir žinoti, kur kreiptis pagalbos siekiant jos prevencijos. 4.5.2. Paaiškinti, kaip abortai ir eutanazija susiję su žmogaus prigimtine teise į gyvybę. 4.5.3. Paaiškinti žalingų įpročių moralinę, visuomeninę žalą. Aptarti, kaip jie kenkia	4.5. Aptariamoms grėsmės gyvybei – savižudybė, abortai, žalingi įpročiai. Aptariamoms jos išsaugojimo problemoms. Mokytojas paaiškina psichologinius, socialinius, etinius ir teisinius šių problemų aspektus. Mokiniai diskutuoja, išsako savo nuomonę apie gyvybės išsaugojimą ir ją gina. Aptariamoms žalingų įpročių sukeltos problemos remiantis konkrečiais pavyzdžiais, gyvenimo istorijomis. Aiškinamasi, kaip jų išvengti, svarstomos alternatyvos (turingas laisvalaikis, užimtumas ir kt.). <i>Mokiniai skatinami prisidėti prie prevencinės veiklos.</i> Internetu jie gali rasti savižudybių statistiką ir, ja remdamiesi, analizuoti galimas priežastis, kodėl toks didelis savižudybių mastas Lietuvoje. Nurodomi konkretūs psichologinės pagalbos būdai, duodami adresai, kur galima ieškoti psichologinės pagalbos.

	sveikatai. Aptarti keletą žalingų įpročių prevencijos būdų.	
--	---	--

Dalyviai pastebėjo, jog svarbu susipažinti su skirtingomis religijomis, nagrinėjant ne tik tradicines religijas, bet ir nuolat susipažįstant su naujais religiniais judėjimais (4.2), tai parodo, kad svarbu suprasti ir ugdyti toleranciją, pažinimą, mažinti atskirtį.

Tai pat svarbios globalinės problemos, vartojimo kultūra, jų keliamos problemos. Moksleiviai mano, kad svarbu parodyti globalių problemų aktualumą šiandienos pasaulyje, suvokti tokių problemų kaip skurdas, tarša, vartotojiškumas pasekmes (4.4), aktualizuoti šias problemas, plėtoti suvokimą, kad esame atsakingi ir pajėgus spręsti šias problemas, turi būti ieškoma būdų joms spręsti.

Be to, pabrėžta gyvybės svarba, jos išsaugojimas. Dalyviai sutinka, kad svarbu turėti nuomonę apie abortus, eutanaziją, žalingus įpročius, savižudybę. Tam svarbus kritinis mąstymas, prevencinė veikla. Galima matyti, kad tam svarbu ugdyti sąmoningumą, gebėjimą įvertinti riziką (4.5.1-4.5.3) Kalbant šiomis temomis svarbu remtis realiais pavyzdžiais, kelti diskusijas, skatinti suvokti gyvybės svarbą ir būdus jai išsaugoti.

Moksleiviai mano, kad dorinio ugdymo pamokose turėtų būti daugiau išorės specialistų pasakojimų, pavyzdžių, taip siekiant išdėstyti ugdymo turinį. Be to pamokos galėtų būti daugiau interaktyvios, netradicinės, jų metų turėtų būti vykdomos diskusijos. Dorinio ugdymo pamokų metų svarbu pabrėžti savanorystės svarbą, susiejant ją su analizuojamomis temomis, ieškant sprendimų būdų.

SVEIKATOS IR LYTIŠKUMO UGDYMO BEI RENGIMO ŠEIMAI BENDROJI PROGRAMA

1. Sveikatos, sveikos gyvensenos ir šeimos sampratos

Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas
Sąmoningai ir atsakingai kurti šeimą.	Supranta lyčių lygiavertiškumo ir atsakomybių pasidalijimo šeimoje svarbą.	Pagrindžia, kodėl darbų šeimoje nederėtų skirstyti į vyriškus ar moteriškus, kodėl svarbu, kad kiekvienas atliktų tai, kas jam yra priimtinausia ir sutarta abipusiu sutarimu.

Fizinė sveikata		
2.1. Fizinis aktyvumas		
Nuostatos	Gebėjimai	Žinios ir supratimas
Siekti būti stipriam, koordinuotam, lanksčiam, geraivaldyti savo kūną.	Kasdien mankština, savarankiškai tikslingai atlieka savo organizmui naudingus įvairaus sudėtingumo, fizinės ypatybės (jėgą, greitumą, išsvermę, lankstumą, vikrumą) lavinančius pratimus.	Paaškina, kad fizinis aktyvumas naudingas visų organizmo sistemų normaliam vystymuisi, jėgai, išsvermei, lankstumui didinti, optimaliai kūno masei ir formoms palaikyti, lėtinių ligų rizikai mažinti, psichikos sveikatai ir socialinei gerovei. Išmano pagrindinius principus, būdus didinti organizmo pajėgumą, kūno jėgą, išsvermę, lankstumą.
2.2. Sveika mityba		
Sveikai maitintis.	Kasdien nuosekliai laikosi sveikos mitybos principų ir taisyklių įvairiomis, taip pat ir nepalankiomis aplinkybėmis. Skatina tai daryti kitus.	Analizuoja sveikos mitybos principus ir taisykles. Aptaria pagrindines mitybos teorijas. Argumentuoja maisto ir vandens reikšmę sveikatai. Analizuoja sveikos mitybos svarbą normaliai kūno masei palaikyti, apibūdina sveikatai naudingus ir rizikingus svorio kontrolės būdus. Paaškina medžiagų apykaitą organizme ir maisto medžiagų mitybinę vertę. Analizuoja valgymo sutrikimų atsiradimo priežastis, jų poveikį augimui ir raidai.
Rinktis sveikus maisto produktus, atsižvelgiant į jų naudingumą savo sveikatai.	Pasirenka savo organizmui reikalingus sveikatai naudingus produktus, patiekalus, pasiruošia įvairių sveikatai palankių patiekalų.	Paaškina, kokios maisto produkto savybės lemia jo vertę žmogaus mitybai. Pateikia pavyzdžių, kaip sveikatai naudingus maisto produktus įtraukti į kasdienį paros racioną. Paaškina, kaip pagaminti mėgstamų sveikatai naudingų patiekalų. Paaškina, kodėl netinkamas maisto produktų, gaminių vartojimas susijęs su sveikatos sutrikimais ir yra lėtinių ligų rizikos veiksnys. Analizuoja genetiškai modifikuotų organizmų, maisto papildų poveikį sveikatai. Analizuoja, kodėl renkantis maisto produktus dera atsižvelgti į savo gyvenimo būdą

LIETUVOS MOKSLEIVIŲ SĄJUNGA

		ir gyvenamąją aplinką. Apibūdina sveikos mitybos rekomendacijas (pagal Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centro parengtas rekomendacijas www.smlpc.lt/metodine_medžiaga), žino, kaip jomis naudotis susidarant savo mitybos planą (valgiaraštį).
Būti atspariam aplinkos spaudimui, reklamos manipuliacijoms	Atsispiria aplinkos spaudimui, reklamos peršamai informacijai apie kūno įvaizdį, dietas, maisto gaminius.	Analizuoja sveikatai palankios ir nepalankios mitybos ir įvairių produktų pristatymą medijose. Analizuoja maisto produktų etiketes.
2.3. Veikla ir poilsis		
Derinti miego, mokymosi ir laisvalaikio veiklas, būti darbingam ir gerai jaustis	Laikosi miego, mokymosi ir laisvalaikio ritmo ir savarankiškai jį planuoja. Lanksčiai, pagal besikeičiančius poreikius koreguoja dienotvarkę.	Remdamasis žiniomis apie organizmo funkcionavimą, paaiškina racionalios dienotvarkės (miego, mokymosi ir laisvalaikio veiklų dermės) reikšmę gerai savijautai. Pateikia racionalios dienotvarkės pavyzdžių, pagrindžia juos.
	Palaiko protinį darbingumą, racionaliai derindamas darbą ir poilsį.	Nurodo veiksnius, lemiančius protinį darbingumą.
	Laikosi mokymosi, naudojimosi IKT režimo.	Analizuoja įtempto mokymosi, darbo kompiuteriu, televizoriaus žiūrėjimo ar naudojimosi kitomis IKT poveikį sveikatai, taip pat – regėjimui ir klausai. Nurodo taikomus būdus pasimankštinti, akims pailsinti, kai reikia ilgai dirbti protinį, sėdimą darbą. Suvokia, kad galima tapti priklausomam nuo darbo, naudojimosi IKT.
2.5. Lytinis brendimas		
Gerbia įvairios lytinės orientacijos asmenis, atpažįsta savo lytinius impulsus ir supranta savo lygiavertiškumą.	Pagrindžia, kodėl kiekvienas asmuo turėtų būti gerbiamas ir laikomas vertingu nepriklausomai nuo jo lytinės orientacijos. Svarsto, kokius emocinius išgyvenimus patiria įvairių lytinių orientacijų asmenys.	Gerbia įvairios lytinės orientacijos asmenis, atpažįsta savo lytinius impulsus ir supranta savo lygiavertiškumą.

Branginti savo potencialią galimybę susilaukti vaikų.	Paaishkina vaisingumo pažinimo būtinybę sveikatai ir naudą šeimos planavimui, siekiant susilaukti ar nesusilaukti palikuonių.	Paaishkina žmogaus lytiškumą kaip biologinį, emocinį, intelektualinį ir dvasinį pradą. Pagrindžia, kodėl svarbu pažinti savo kūną, pagrindžia vaisingumo saugojimo reikšmę. Paaishkina, kad lytinio brendimo metu vykstantys pokyčiai organizme yra susiję su galimybe tapti motina ar tėvu. Nurodo veiksnius, kenkiančius vaisingumui išsaugoti. Svarsto, kodėl vaikai yra neįkainojama vertybė žmogaus gyvenime. Diskutuoja apie įvairius šeimos planavimo metodus pranašumus ir trūkumus.
	Apibūdina palankias ir žalingas nėštumo sąlygas.	Nurodo fizinius, psichologinius, socialinius veiksnius, būtinus sėkmingai išnešioti vaisių.
Vertinti lytinį potraukį kaip natūralią lytiškumo apraišką, kurią galima valdyti.	Nepasiduoda impulsyviam geismui, aistrai, kontroliuoja savo veiksmus, stengiasi neįskaudinti kito asmens; suvokia atsakomybę už savo lytinį elgesį ir jo pasekmes.	Paaishkina, kad lytinis potraukis yra natūrali meilės santykio dalis. Diskutuoja, kaip galima suvaldyti kilusį geismą, aistrą arba tinkamai tai išreikšti, nepažeidžiant kito asmens intymumo ribų. Diskutuoja, ką reiškia atsakingas lytinis elgesys; svarsto susilaikymo nuo lytinių santykių pranašumus.

3. Psichikos sveikata

3.1. Savivertė

Siekti išgyventi brandžią meilę.	Skiria meilę nuo įsimylėjimo.	Analizuoja, kokia yra meilės reikšmė žmogaus gyvenime, paaishkina meilės jausmo raidą. Analizuoja įvairias meilės sampratas: meilę kaip susižavėjimą, meilę kaip draugystę, santuokinę meilę kaip įsipareigojimą, ištikimybę ir atsakomybę kitam. Paaishkina, kas yra meilė, kuo ji skiriasi nuo lytinio potraukio, įsimylėjimo.
----------------------------------	-------------------------------	--

4. Socialinė sveikata

4.1. Draugystė ir meilė

Būti budriam ir atspariam rizikingose situacijose, pasipriešinti smurtui.	Atsispiria provokacijai ir (ar) spaudimui elgtis rizikingai, nepalankiai sveikatai, garbingai pasitraukia iš socialinio spaudimo ir (ar) pavojingų situacijų, nuo žmonių, kurie gali būti pavojingi, bando pats suteikti pagalbą arba prašo kitų. Geba atsakingai elgtis (supranta, kodėl verta susilaikyti nuo lytinių santykių, žino, kaip prireikus pasinaudoti tinkamomis apsaugoti nuo nepageidaujamo nėštumo ir (ar) LPI priemonėmis).	Išvardija aplinkos įtakos šaltinius, kurie gali daryti neigiamą poveikį jaunam žmogui. Išvardija vidinius ir išorinius veiksnius, kurie neigiamai veikia vertybes, požiūrius, elgesį. Pateikia tinkamų elgesio modelių rizikingose situacijose pavyzdžių, nurodo sau priimtinausią. Nurodo asmenis ar organizacijas, į kuriuos prireikus kreiptųsi pagalbos. Nusako, kokių veiksmų reiktų imtis matant, kad kitas asmuo verčiamas elgtis prieš jo valią (apginti, įspėti, kviesti pagalbą ar kita). Nusako galimas nepageidautinas lytinių santykių pasekmes: nenorimas nėštumas, nėštumo nutraukimas, LPI, nutrūkę santykiai ir kt. Nurodo, kad esant rizikingam lytiniam elgesiui yra apsaugojimo nuo nenorimo nėštumo, LPI būdai (prezervatyvų, kontracepcijos naudojimas ir kt.). Nurodo, kad už lytinę prievartą gresia ir teisinė atsakomybė. Nurodo, kur ieškoti pagalbos krizinio (nenorimo) nėštumo atveju.
4.2. Atsparumas rizikingam elgesiui		
Pasipriešina fiziniam, psichiniam, seksualiniam smurtui, prireikus bando suteikti pagalbą pats arba kviečia kitus.	Išvardija smurto rūšis ir požymius. Nusako smurto poveikį ir pasekmes asmens sveikatai ir raidai. Paaiškina, kad smurtautojai nebūtinai yra nepažįstami asmenys, smurtauti gali ir artimi asmenys, šeimos nariai. Nusako, kad patiriant smurtą, būtina jam pasipriešinti, jį nutraukti, o to nepavykus padaryti savarankiškai, kreiptis pagalbos. Nurodo asmenis, kuriais pasitiki, ar	Pasipriešina fiziniam, psichiniam, seksualiniam smurtui, prireikus bando suteikti pagalbą pats arba kviečia kitus.

	organizacijas, į kuriuos prireikus kreiptųsi pagalbos; žino pagalbos tarnybų telefono numerius.	
Atsispirti stereotipų įtakai, vertinti savąjį unikalumą.	Kritiškai vertina bendraamžių, žiniasklaidos, teisinio reguliavimo, masinės kultūros, ideologijų spaudimo, lyčių stereotipų įtaką lytiškumo raiškai, bendravimui.	Analizuoja bendraamžių, žiniasklaidos, masinės kultūros, ideologijų spaudimo, reklamos, lyčių stereotipų įtaką asmens savivokai, lytiškumo raiškai. Kritiškai vertina išorės brukamus išvaizdos ar elgesio stereotipus; nusako asmens savitumo, saviraiškos svarbą asmenybei skleisti

Pastebime, kad vykdydami „Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai“ bendrosios programos darbo grupę, moksleiviai ypatingai didelį dėmesį skyrė šios programos tikslo analizavimui. Atkreiptas dėmesys, kad tikslė nėra minimas LGBTQ+ bendruomenei skirtas tolerancijos skatinimas, visiškai neužsiminama apie praktinę programos įgyvendinimo dalį, o tai šių dienų moksleiviams yra labai aktualu.

Rengdami „idealią“ pamokos planus moksleiviai atidžiai nagrinėjo visus programoje pateiktus pasiekimus ir išsakydami savo nuomonę teigė, kad laiko planavimas, poilsio ir darbo derinimas, IKT poveikis yra visiškai neliečiamos temos mokykloje ir tai turėtų keistis.

Pačios ugdymo gairės yra tikslingos ir aiškiai apibrėžtos, tačiau moksleiviai nepastebi arba nežino apskritai, ar ši programa yra įgyvendinama jų mokyklose. Darbo grupės dalyviai sunkiai išskyrė, kokias pareigas užimantys asmenys (mokytojai, psichologai, socialiniai pedagogai, visuomenės sveikatos priežiūros specialistai) padeda įgyvendinti šią programą, todėl ugdymo gaires vertinti kaip tinkamas arba realiai panaudojamas yra sudėtinga. Be to, moksleiviai mano, jog dalį šios programos turinio turėtų išdėstyti lektoriai ar kiti į mokyklą atvykę svečiai, nes mokytojai dažniausiai neturi reikalingų kompetencijų arba jaučia tam tikrus kompleksus.

Kaip minėta anksčiau, moksleiviai nuomone viena aktualiausių temų yra fizinė sveikata. Moksleiviams aktualus fizinis aktyvumas, veikla ir poilsis, asmens ir aplinkos švara, lytinis brendimas, tačiau sveikos mitybos tematika buvo nurodyta kaip nebeaktuali. Buvo išreikštas noras didesnę dėmesį skirti savo kūno bei emocijų pažinimui.

Dauguma moksleivių teigia, jog ši programa jų mokyklose nėra įgyvendinama, o vienintelis informacijos šaltinis šiomis temomis yra biologijos vadovėlis arba sveikatos specialistės pranešimai.

DARBO GRUPIŲ REZULTATŲ APIBENDRINIMAS

Peržvelgę kiekvienos darbo grupės rezultatus atradome tendencijų, visoms programoms universalių pasiūlymų ir problemų. Šioje dalyje apibendrintai atsakysime į 2, 3, 4, 5 ir 8 klausimus ne apie kurią nors konkrečią programą, o apie visas nagrinėtas.

2. Ar aiškūs ir tebėra aktualūs bendrosiose programose aprašyti srities/dalyko tikslai? Jei siūlytumėte koreguoti, nurodykite ką ir kodėl.

Beveik visų program tikslai ir uždaviniai tebėra aktualūs. Abejonių moksleiviams kelia tik matematikos programos uždaviniai bei sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai programos tikslas.

3. Ar bendrosiose programose aprašyti mokinių pasiekimai yra aktualūs, prasmingi, atitinka šiuolaikinių mokinių poreikius ir mokinių galimybes? Savo atsakymą pagrįskite.

Didžioji dalis aprašytų pasiekimų yra aktualūs, prasmingi bei atitinka šiuolaikinių mokinių poreikius ir mokinių galimybes, tačiau daugiausiai kritikos susilaukė nurodytieji informacinių technologijų programoje.

4. Ar nurodytos ugdymo gairės padeda ugdyti bendrosiose programose aprašytus mokinių pasiekimus? Savo atsakymą pagrįskite.

Atsižvelgiant į moksleivių nurodytus poreikius, siūlymus, nurodytus „idealių“ pamokų planuose galime teigti, kad nurodytos ugdymo gairės padeda ugdyti bendrosiose programose aprašytus mokinių pasiekimus ir išlieka aktualios, tačiau galėtų būti papildomos supažindinant mokytojus su galimybėmis kuo įvairiau naudoti vaizdinę medžiagą ir internetinius šaltinius pamokų metu. Svarbu įsidėmėti, kad nurodytos ugdymo gairės įgyvendinamos labai retai. Tai gali skambėti ne kaip pačių gairių problema, juo labiau, kai moksleivius jos tenkina, tačiau akivaizdu, kad dėl vienų ar kitų priežasčių mokytojams jos netinka. Raginame atsižvelgti į šias priežastis kuriant naujas programas ir jų ugdymo gaires.

5. Kas bendrųjų programų turinio apimtyse (pvz. tematika, problematika ar kt.):

yra vertinga? Ką būtina išlaikyti? Argumentuokite.

yra praradę aktualumą? Ko reikėtų atsisakyti? Argumentuokite

Ką nauja siūlytumėte įtraukti į atnaujinamas bendrąsias programas

Moksleivių požiūriu, bendras programų turinys, jo tematika yra vertinga bei didžiąja dalimi išlaikiusi aktualumą. Visgi, programos taptų daug aktualesnės, jei daugiau dėmesio skirtų praktikai, universalių, iš tiesų vertingų realiame gyvenime įgūdžių ugdymui bei šiandienos mokslo, politikos, socialinio gyvenimo aktualijoms.

8. Kokių skaitmeninių mokymo(si) priemonių reikėtų sukurti / adaptuoti jūsų mokomajam dalykui?

Beveik visiems dalykams reikalingos skaitmeninės priemonės, dalyvių atžvilgiu, jau yra sukurtos, tačiau pamokų metu naudojamos labai retai, o moksleiviai beveik niekada nėra su jomis supažindinami, tad dauguma jomis nesinaudoja ir namuose.

VADOVŲ KLUBAI

Vadovų klubai yra kiekvieną mėnesį 32 Lietuvos moksleivių sąjungos padaliniuose vykstantys savivaldybės mokinių savivaldų susitikimai, kurių metu diskutuojama aktualiausiomis mėnesio temomis. Viena balandžio mėnesio temų – bendrosios ugdymo programos ir su jomis susiję klausimai. Diskusijų metu siekta atsakyti į 1, 6, 7 ir 9 klausimus, apibendrintus atsakymus pateikiame žemiau.

1. *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008 m.) įvardytos šios svarbiausios ugdymo turinio atnaujinimo kryptys:*
 - a. *orientuoti ugdymo turinį į bendrųjų kompetencijų ir esminių dalykinių kompetencijų ugdymą*
 - b. *labiau individualizuoti ugdymą, atsižvelgiant į skirtingus mokinių poreikius;*
 - c. *didinti ugdymo turinio integraciją*

Ar bendrosios programos padeda įgyvendinti šias kryptis? Savo atsakymą pagrįskite.

- a. Moksleiviai pastebi, kad iš esmės bendrosios ugdymo programos turėtų padėti ugdyti(s) bendrąsias ir esmines kompetencijas. Matematika, istorija, gimtoji kalba yra išskiriami kaip dalykai, kurių metu labiausiai ugdoma mokėjimo mokyti kompetencija. Kalbų ugdymo programos

įgalina ugdyti(s) komunikavimo bendrąją kompetenciją. Apskritai komunikavimo kompetencija galima ugdyti kiekvienos pamokos metu naudojant diskusijas, darbo grupėse metodus. Tačiau kai tokie metodai yra pasitelkiami mokykloje, dažnai ne visi moksleiviai įtraukiami, todėl ši kompetencija ugdoma(si) ne nuosekliai ir vienodai kokybiškai visiems. Iš esmės pastebime, jog kompetencijų ugdymas(is) labiau priklauso ne nuo dalyko, jo programos, o nuo jį dėstančio mokytojo. Dalis mokytojų neišdėsto viso ugdymo turinio, todėl mokiniai įvairias kompetencijas ugdo savarankiškai, dalyvaudami užklasinėse veiklose: įvairiuose renginiuose, neformalaus ugdymo būreliuose, visuomeninėje veikloje. Iš kitos pusės, labai svarbi bet kokiam ugdymui(si) yra moksleivio motyvacija siekti žinių, įgyti kompetencijų. Tam ateityje turėtų būtų skirta kur kas daugiau dėmesio.

b. Moksleivių nuomonės šiuo klausimu gana sutampa. Remdamiesi ne pačių programų analize, o jų įgyvendinimo patirtimis, pastebime, jog kai kuriais atvejais stengiamasi pamokos turinį, skiriamus namų darbus diferencijuoti arba patiems moksleiviams leisti pasirinkti, kiek užduočių jie nori atlikti, tačiau tai nėra įprasta praktika, negavome nei vieno visiškai pozityvaus atsiliepimo šia tema. Nepaisant esamos situacijos, individualizuoto ugdymo atveju moksleiviai vertina palankiai ir norėtų, kad tai vyktų dažniau ir įvairesnėse disciplinose.

c. Vertinant dėstomas pamokas iš moksleivių pozicijos, turinio integravimas nevyksta, ypač pasigendama Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai bendrosios programos ir ekonomikos ir verslumo programos integravimo. Pastarosios atveju prieš metus, XXVI Asamblėjos metu mokinių savivaldų atstovai patvirtino Rezoliuciją dėl ekonomikos ir verslumo bendrojo ugdymo programos Lietuvos mokyklose¹. Šioje srityje kaip didžiausią problemą pastebime tai, kad programų integravimas yra kiekvieno mokytojo asmeninė atsakomybė ir tik nuo mokytojo priklauso, ar jis papildomai peržiūrės ir į savo dėstomo dalyko pamokų planus įtrauks papildomas integruojamas temas ar ne. Svarstome idėją, kad galbūt tokia problema išsispirstų, jei atskirų integruojamų dalykų programų nebeliktų, o jose įtvirtinti punktai nugultų į tų disciplinų programas, kurioms yra skiriamos pamokos.

6. Ar pritariate mokinių pasiekimų aprašymui dvejų metų koncentrais? Jei siūlytumėte keisti, nurodykite kaip. Savo atsakymą pagrįskite.

Visų Vadovų klubų metu pritaria tokiai programos struktūrai, šiuo klausimu labiausiai siūlome atsižvelgti į mokytojų nuomonę.

7. Kokiu skaitmeniniu turiniu naudojate ugdymo procese?

¹ Lietuvos moksleivių sąjungos Rezoliucija dėl ekonomikos ir verslumo bendrosios ugdymo programos. Prieiga per internetą: <https://www.moksleiviai.lt/wp-content/uploads/2018/12/Rezoliucija.pdf>

Didžioji dalis moksleivių naudojami „Egzaminatorius.lt“, „Eduka klasė“, „emokykla“, „Ugdymo sodas“, „Kahoot!“, „Ema elektroninė mokymosi platforma“, „evadovėliai.lt“ teikiamomis paslaugomis. Kur kas mažiau populiarūs tinklalapiai yra „šaltiniai.info“, „socrative“, „desmos“, „ActionBound“, „Vyturys“, „Google Classroom“, „Quizlet“.

9. Kokia Jūsų nuomonė apie specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių ugdymo organizavimo ypatumus ir turimus išteklius? Kokių mokymo(si) priemonių ypač reikėtų?

Nedidelė dalis dalyvavusiųjų diskusijose turėjo bendro mokymosi su sutrikimų turinčiais moksleiviais patirties. Esminis pastebėjimas - mokymo(si) procesas yra nediferencijuojamas, arba diferencijuojamas nereikšmingai, tačiau patikros ir jų vertinimo kriterijai gerokai skiriasi. Tokia situacija atrodo neteisinga, siūlytume daugiau dėmesio atkreipti ir į mokymo(si) proceso individualizavimą. Kalbant apie mokymosi sutrikimų turinčių mokinių ugdymą, vis dar didelėje dalyje mokyklų trūksta psichologų ir kitų švietimo pagalbos specialistų, tikrai ne visi mokytojai yra tinkamai pasirengę dirbti su tokiais moksleiviais, o kaip parodė Lietuvos moksleivių sąjungos apklausa², net 31 proc. mokytojų tiksliai nežino arba visai nežino, kas yra Savivaldybės pedagoginė psichologinė tarnyba, tad ji į švietimo pagalbos teikimą dažnai yra neįtraukiama.

Apibendrinus visas diskusijas galima išskirti keletą aktualių pastebėjimų. Kontraversiškesniausia ir daugiausiai diskusijų sukėlusiu buvo Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai programa, taip pat daug dėmesio sulaukė integruojamų programų neveiknumas.

Šiandien pagrindinė problema yra ne aktualumą praradusios programos, o jų įgyvendinimas, švietimo pagalbos atveju – specialistų trūkumas. Tad formuojant naują ugdymo turinį siūlome atkreipti ypatingą dėmesį į mokytojų pasiūlymus, identifikuoti problemas, kodėl dabar ugdymo programos yra neįgyvendinamos.

² Lietuvos moksleivių sąjungos vykdytos mokinių ir mokytojų apklausos apie psichosocialinę aplinką mokyklose rezultatai. Prieiga per internetą: <https://www.moksleiviai.lt/wp-content/uploads/2018/12/Analiz%C4%97.pdf>

LIETUVOS MOKSLEIVIŲ SĄJUNGA

XXVII Asamblėjos metu mokinių savivaldų delegatai patvirtino Pasiūlymus bendrųjų ugdymo programų turinio atnaujinimui³, kurie turėtų papildyti šiame dokumente išsakytus pastebėjimus. Taip pat suprasdami, kad darbo grupių, Vadovų klubų metu palietėme tik labai nedidelę ugdymo turinio atnaujinimo temos dalį, o artimiausius kelis metus ši tema bus viena pagrindinių LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, kitų švietimo politiką vykdančių įstaigų, o kartu ir mūsų veiklos kryptių, inicijuojame jau minėtos „ekspertų“ grupės suformavimą. Grupę sudaro įvairaus amžiaus moksleiviai iš skirtingų Lietuvos regionų, besimokantys pagal aptartas ir siekiamas atnaujinti bendrąsias ugdymo programas. Tad ir ateityje tikimės bendradarbiavimo klausimų – atsakymų, darbo grupių ar kitu formatu.

³Lietuvos moksleivių sąjungos pasiūlymai bendrųjų ugdymo programų turinio atnaujinimui. Prieiga per internetą: <https://www.moksleiviai.lt/wp-content/uploads/2019/04/Pasi%C5%ABlymai-bendr%C5%B3j%C5%B3-ugdymo-program%C5%B3-turinio-atnaujinimui.pdf>